

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice

*Agencija za ravnopravnost spolova
Bosne i Hercegovine*

BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ministry for Human Rights and Refugees

*Gender Equality Agency of
Bosnia and Herzegovina*

**Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325
„Žene, mir i sigurnost“
u Bosni i Hercegovini
za period 2018-2022. godine**

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Međunarodni i domaći pravni okvir	5
2.1. Međunarodni pravni okvir	5
2.2. Domaći pravni okvir.....	6
3. Analiza stanja ravnopravnosti spolova po strateškim ciljevima AP UNSCR 1325	8
3.1. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka.....	8
3.1.1. Učešće žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu	8
Primjena.....	9
3.1.2. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama	9
3.1.3. Kreiranje preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti ..	11
3.2. Povećanje stepena ljudske sigurnosti iz perspektive ravnopravnosti spolova	12
3.2.1. Trgovina osobama	13
3.2.2. Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata.....	15
3.2.3. Smanjenje opasnosti od mina	19
3.2.4. Aktuelne sigurnosne prijetnje i izazovi sa aspekta ravnopravnosti spolova.....	21
3.2.4.1. <i>Prirodne katastrofe</i>	21
3.2.4.2. <i>Migracije i izbjeglička kriza</i>	22
3.2.4.3. <i>Nasilni ekstremizam</i>	23
3.2.4.4. <i>Malo i srednje naoružanje</i>	24
4. Naučene lekcije u periodu implementacije Akcionog plana UNSCR 1325 u BiH (2014.-2017. godine)	26
5. Struktura Akcionog plana UNSCR 1325 u BiH (2018.-2022. godine).....	28
6. Monitoring i evaluacija.....	29
7. Riječnik pojmova	30
8. Ciljevi i aktivnosti Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u BiH za period 2018.-2022.godine	32

1. Uvod

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 “Žene, mir i sigurnost”, usvojena 31.10.2000. godine, je prva Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija koja naglašava važnost uloge i ravnopravnog učešća žena u sprečavanju i rješavanju konflikata, te izgradnji održivog mira. Ona poziva države članice da osiguraju veće prisustvo žena u donošenju odluka na svim nivoima odlučivanja. To je preduslov za veće uključivanje perspektive ravnopravnosti spolova u sektore odbrane i sigurnosti, te veću zaštitu i poštivanje ljudskih prava žena i djevojčica, kako u ratnim sukobima, tako i u procesima postizanja mira i sigurnosti.

Generalni sekretar je donio direktivu (S/PRST/2008/39), 29.10.2008.god. koja se odnosi na procese implementacije i izvještavanja u skladu sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“, kojom je državama članicama data obaveza izrade nacionalnih akcionih planova za implementaciju UNSCR 1325.

Prvi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini (AP UNSCR 1325 u BiH), za period 2010.-2013. godine je usvojen Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine 2010. godine.¹ To je bio i prvi akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u regionu Jugoistočne Evrope i poslužio je kao primjer drugim državama regije prilikom izrade nacionalnih akcionih planova za provedbu UNSCR 1325. Također, Odlukom Vijeća ministara uspostavljen je **Koordinacioni odbor za praćenje provedbe AP UNSCR 1325**, koji se sastojao od predstavnika/ca 11 institucija, većinom iz sektora odbrane i sigurnosti² i jedne predstavnice nevladinog sektora (prvo udruženje „Žene ženama“, Sarajevo, a nakon toga „Udružene žene“, Banja Luka). Članovi i članice Koordinacionog odbora su veoma aktivno učestvovali i doprinijeli provedbi i promociji Akcionog plana, kako unutar institucija iz kojih dolaze, tako i u široj javnosti i na međunarodnom nivou.

Vijeće ministara BiH je 2014. godine usvojilo **drugi AP UNSCR 1325 u BiH za period 2014-2017**³ oslanjajući se na nalaze i preporuke nezavisne procjene prethodnog AP UNSCR 1325 koja je ukazala na sve pozitivne aspekte i izazove njegove implementacije i koordinacije. Ponovo je imenovan **Koordinacioni odbor za praćenje AP UNSCR 1325 u BiH u periodu 2014 – 2017. godine**, Odlukom VM BiH⁴, koja je nakon toga, 2016. godine pretrpjela određene izmjene i dopune.⁵ Koordinacioni odbor (KO) dopunjen je predstavnicima/ama nekoliko novih institucija⁶, tako da je njegovo članstvo brojalo 19 nadležnih institucija i agencija na državnom i entitetskom nivou, kao i jedne predstavnice i njene zamjenice ispred nevladinog sektora (Udruženje „Vive žene“, Tuzla i „Lara“, Bijeljina). MUP RS se nije odazvao pozivu za nominovanje članova, iako imao predstavnice u KO tokom implementacije prvog AP UNSCR 1325 (2010-2013). Također, početkom oktobra 2017. godine Gender centar RS je dostavio Rješenje Vlade RS⁷ kojim predstavnica Gender centra

¹ „Službeni glasnik BiH“ broj 92/10

² Ministarstvo odbrane BiH, Ministarstvo sigurnosti BiH, Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH, Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH, Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine, Gender centar Republike Srpske, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo unutrašnjih poslova RS i Centar za deminiranje BiH

³ „Službeni glasnik BiH“ broj 89/14

⁴ „Službeni glasnik BiH“ broj 20/15 od 09.03. 2015.godine

⁵ „Službeni glasnik BiH“ broj 55/16. od 29.07.2016. godine

⁶ Oružane snage BiH, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Ministarstvo pravde BiH, Ured za zakonodavstvo BiH, Ured parlamentarnog vojnog povjerenika, Federalna uprava policije,

⁷ „Službeni glasnik RS broj 53 od 05.06.2017. godine.

RS razriješana je dužnosti članice u KO, bez dodatnih obrazloženja. Dostavljen je dopis, a nakon toga i urgencija Vladi Republike Srpske da imenuje novog člana/članicu kao bi blagovremeno mogao/la učestvovati u izradi novog AP UNSCR 1325.

Agencija za ravnopravnost spolova, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS BiH/MLJPI BiH) koordinirala je izradom **redovnih godišnjih izvještaja o provedbi AP UNSCR 1325 u BiH**, koji su usvojeni od strane VM BiH. **Izrađen je i Završni izvještaj o provedbi AP UNSCR 1325** u periodu 2014-2017, koji sadrži preporuke i naučene lekcije koje su bile polazni osnov za izradu ovog akcionog plana.

Izradom **trećeg po redu AP UNSCR 1325 za period 2018-2020. godine** koordinirala je Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, uz konsultacije sa institucijama i NVO zastupljenim u Koordinacionom odboru za praćenje Akcionog plana. Ovaj AP izrađen je oslanjajući se na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te revidirani određeni srednjoročni ciljevi, očekivani rezultati i planirane aktivnosti, kako je predstavljeno u tabeli koja slijedi:

RAVNOPRAVNO UČEŠĆE	ZAŠTITA I PREVENCIJA	KOORDINACIJA I PARTNERSTVO
STRATEŠKI CILJ 1 Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka	STRATEŠKI CILJ 2 Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti)	STRATEŠKI CILJ 3 Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1. Ključni politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	2.1. Smanjena stopa trgovine osobama u BiH	3.1. Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za provedbu AP UNSCR 1325
1.2. Stvorene potrebne pretpostavke za uaprijeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	2.2. Poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge obilke stradanja tokom rata	3.2. Poboljšana saradnja sa drugim akterima
1.3. Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti	2.3. Unaprijeđen rodno-odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova	

2. Međunarodni i domaći pravni okvir

2.1. Međunarodni pravni okvir

Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“ (2000) poziva na puno i ravnopravno učešće žena u procesu prevencije i rješavanja sukoba, te izgradnji međunarodnog mira i sigurnosti. Donošenje Rezolucije 1325 je naročito značajno ukoliko se uzme u obzir činjenica da je u posljednjim decenijama priroda rata izmijenjena, te da su civilne osobe sve češće izložene ratnim dejstvima. Žene i djevojčice se uključuju u ratne sukobe, a zlostavljanje i silovanje žena i djevojčica širom svijeta je postalo važno oružje rata i jedan od metoda ekstremne torture. To zahtijeva povećanu zaštitu za žene i djevojčice, kako u konfliktnim, tako i u postkonfliktnim situacijama, što je naročito istaknuto donošenjem pratećih rezolucija, koje se oslanjaju na UN Rezoluciju 1325, kao što su rezolucije 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) i 2122 (2013).

- **UN Rezolucija 1820 (2008)** se odnosi na pitanja seksualnog nasilja u konfliktnim i post-konfliktnim situacijama. Ona naglašava značaj prevencije seksualnog nasilja nad ženama i kažnjavanja počinitelja, što je od naročitog značaja za procese pomirenja i izgradnju trajnog i održivog mira. S tim u vezi, silovanja i ostali oblici seksualnog nasilja u toku i nakon oružanog sukoba mogu se smatrati ratnim zločinom i zločinom protiv čovječnosti.
- **UN Rezolucija 1888 (2009)** obraća posebnu pažnju na zaštitu žena i djevojčica od seksualnog nasilja u oružanim sukobima. Ona se oslanja na Rezoluciju 1820 i zahtijeva imenovanje specijalnog predstavnika generalnog sekretara, te formiranje ekspertnih timova, koji bi djelovali u okviru Ujedinjenih naroda na terenu, u cilju djelotvornije koordinacije, implementacije i izvještavanja o primjeni UN R 1820.
- **UN Rezolucija 1889 (2009)** stavlja akcenat na zaštitu žena i djevojčica u post konfliktnim situacijama. Ona poziva na predizimanje dodatnih mjera za povećanje učešća žena u svim fazama: rješavanju sukoba, postkonfliktnom planiranju i izgradnji mira, uključujući donošenje političkih i ekonomskih odluka, suzbijanje stereotipa i promoviranje ženskog liderstva i kapaciteta, upravljanje programima pomoći, te podršku ženskim organizacijama.
- **UN Rezolucija 1960 (2010)** je donesena kao odgovor na spor napredak u rješavanju pitanja seksualnog nasilja u oružanim sukobima, posebno nad ženama i djecom. Ona poziva na stvaranje konkretnih koraka i institucionalnih mehanizama za prevenciju i zaštitu od seksualnog nasilja u sukobima, kao ozbiljne povrede ljudskih prava i međunarodnog prava.
- **UN Rezolucija 2106 (2013)** ukazuje na spor napredak u implementaciji važnih aspekata Rezolucije 1960 i poziva na učinkovitije korake u procesuiranju i reagiranju na slučajeve seksualnog nasilja, što bi znatno doprinijelo održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.
- **UN Rezolucija 2122 (2013)** poziva na kontinuiranu implementaciju UN Rezolucije 1325 i nacionalnih akcionih planova, te unaprijeđenje sistema koordinacije, monitoringa i evaluacije. Ona poseban fokus stavlja na žensko liderstvo i veće učešće žena u praćenju napretka u rješavanju konflikata i očuvanju mira.
- **UN Rezolucija 2242 (2015)** se odnosi na žene, mir i sigurnost sa akcentom na važnost učešća i doprinosa žena u kontekstu aktualnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput nasilnog ekstremizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Ona jasno pokazuje suštinsku vezu između između učešća žena i održivog mira i sigurnosti.

UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979), se primjenjuje u Bosni i Hercegovini od 1993. godine, dok je Opcioni protokol potpisan 2002. godine. Bosna i Hercegovina, kao država članica, podnosi redovne izvještaje UN CEDAW Komitetu o primjeni Konvencije (CEDAW izvještaj). Tokom 2017.godine izrađen je Šesti periodični CEDAW izvještaj za BiH koji je u proceduri usvajanja od strane VM BiH. Ovaj izvještaj, između ostalog, sadrži detaljne informacije o provedbi preporuka CEDAW komiteta u oblastima od značaja za implementaciju UNSCR 125, a koje su dostavljene nakon prethodnog CEDAW izvještaja za BiH.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995) u poglavlju: *Žene i oružani sukobi*, poziva na preduzimanje sveobuhvatnih institucionalnih promjena kako bi se smanjili vojni izdaci i omogućila globalna promocija ljudskih prava i nenasilnog rješavanja konflikata. Deklaracija, također, naglašava da je neophodno obezbjediti učešće žena u procesima zaključivanja mira i rješavanja konflikata, kao i zaštitu žena u ratnim područjima i izbjegličkim logorima.

Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara Vijeća Evrope „Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova” u oblasti: *Konflikt i postkonfliktni period*, poziva na potpuno sprovođenje relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata, naročito *UN Rezolucije 1325* i naglašava potrebu da se: „*učešće žena u odlučivanju o sprječavanju i razrješenju konflikta mora povećati budući da žene mogu dati značajan doprinos, naročito u pogledu izgradnje mira i sprečavanja daljih konflikata. Njihovo učešće u odlučivanju i mehanizmima za zaštitu, rukovođenju i razrješenju konflikta, uključujući i mirovne pregovore, i demokratizaciju društava nakon konflikta, ne smije da bude ispod 40 % što se smatra minimalnim pragom jednakosti.*“

2.2. Domaći pravni okvir

Ustav Bosne i Hercegovine, Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Ustav Republike Srpske, ustavi kantona i Statut Brčko distrikta BiH svim građanima i građankama Bosne i Hercegovine garantuju pravo učešća u političkim strankama, sudjelovanje u javnim poslovima, jednakopravnost pristupa javnim službama i pravo da biraju i da budu birani. Ustav Bosne i Hercegovine, međutim, ne propisuje općenitu obavezu određene zastupljenosti spolova (kvota, proporcija, paritet i sl.) u javnom životu, niti posebnu obavezu u pogledu zastupljenosti u zakonodavnoj, izvršnoj ili sudskoj vlasti, ali sadrži odredbe o zabrani diskriminacije po osnovu spola u procesu uživanja prava i sloboda utvrđenih u Ustavu BiH i u međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I Ustava.

Pitanje ravnopravnosti spolova je regulisano i u brojnim drugim zakonskim i podzakonskim aktima države i entiteta. **Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** - prečišćeni tekst⁸ u članu 20 (oblast koja se odnosi na *Javni život*) propisuje ravnopravnu zastupljenost oba spola u upravljanju i procesima odlučivanja. Radi bržeg postizanja ravnopravne zastupljenosti spolova u kreiranju politika i donošenju odluka na svim nivoima organiziranja vlasti u Bosni i Hercegovini, prilikom noveliranja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, član 20. je usklađen sa Preporukom (2003)³ Odbora ministara Vijeća Evrope, koja propisuje da: „*Ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40% u državnim tijelima na svim nivoima*

⁸ „Službeni glasnik BiH“ broj:32/10

organizacije vlasti i tijelima lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke...“

Izborni zakon Bosne i Hercegovine⁹ usaglašen je sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, te u članu 4.19, stav 4, propisuje da ravnopravna zastupljenost spolova postoji u slučaju kada je jedan od spolova zastupljen s najmanje 40% od ukupnog broja kandidata na listi. Pored obaveznog postotka, kvota je uvela i obavezni poredak pri rangiranju. To pravilo nalaže najmanje jednog (1) kandidata manje zastupljenog spola među prvih dva (2) kandidata, dva kandidata (2) manje zastupljenog spola među prvih pet (5) kandidata i tri (3) kandidata manje zastupljenog spola među prvih osam (8) kandidata itd. Centralna izborna komisija BiH (CIK) odbija listu stranke ako ona nije sastavljena prema ovom pravilu o kvoti. U 2016. predložene su **Izmjene i dopune Izbornog zakona BiH**, među kojima je i prijedlog o jednakoj zastupljenosti spolova na kandidatskim listama (po 50% oba spola na listi), međutim ove izmjene i dopune nisu usvojene. Izrađen je i **Prijedlog zakona o izmjeni i dopunama Zakona o Vijeću ministara BiH**, kojim bi bila propisana ravnopravna zastupljenost oba spola u sastavu VM BiH (imenovanje najmanje 40% osoba manje zastupljenog spola). Iako je bio usvojen u prvom čitanju na 28. sjednici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, ovaj zakon u konačnici ipak nije usvojen.

Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2013.-2017. godine (GAP BiH)¹⁰ je strateški dokumenat koji sadrži strateške ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi. On daje smjernice za izradu godišnjih operativnih planova na entitetskom, kantonalnom i lokalnom nivou. GAP BiH navodi da Rezolucija Vijeća sigurnosti UN-a 1325 i Rezolucija Evropskog parlamenta o učešću žena u mirnom rješavanju sukoba (2000/2025(INI)) daju upute i smjernice državama članicama za preduzimanje odgovarajućih mjera kako bi unaprijedili položaj žena u društvu i spriječili svaki oblik nasilnog rješavanja problema. U toku je priprema novog, trećeg po redu, Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine za period 2018-2022. godine.

---

⁹ "Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 07/02, 09/02, 20/02, 25/02, 04/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13 i 07/14

¹⁰ „Službeni glasnik BiH“ 98/13

3. Analiza stanja ravnopravnosti spolova po strateškim ciljevima AP UNSCR 1325

3.1. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka

Pokazatelji o **zastupljenosti žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka**, ukazuju na određeni napredak od početka implementacije AP UNSCR 1325 u BiH, ali je taj napredak još uvijek daleko od ravnopravne zastupljenosti spolova.

3.1.1. Učešće žena u zakonodavnoj, izvršnoj vlasti i pravosuđu

Podaci o **učešću žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti** na svim nivoima organizacije vlasti u BiH iznosi oko 20%. Nakon **Opštih izbora 2014**¹¹, zastupljenost žena u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (PD PS BiH) iznosi 23.8%. Trend povećanja broja žena u PS BiH je primjetan, kao i odnos biračkog tijela prema ženama koje su izabrane, jer 4 žene koje su bile izabrane 2010. godine su ponovno izabrane 2014. godine. U sastavu Kolegija PD PS BiH, koji čine tri člana, trenutno je žena na mjestu predsjedavajuće. Zastupljenost oba spola u sastavu Kolegija je propisana Poslovníkom PD PS BiH.

- U parlamentima entiteta, prosjek učešća žena je 19.7% (Parlament FBiH 21.4%, Narodna Skupština RS-a 18%). U FBiH broj žena se povećao za više od 4%, dok je zabilježen pad izabranih žena u Narodnoj Skupštini RS-a za 5% u odnosu na prethodni skupštinski saziv iz 2010. godine. Međutim, nakon održanih Lokalnih izbora 2016. godine u Narodnoj skupštini RS je došlo do određenih promjena, tako da trenutno žene zauzimaju 23% poslaničkih mjesta. Na nivou kantona, prosjek žena je 18.5% sa najvećim procentom izabranih žena u Posavskom Kantonu 23.8%, a najmanjim u Kantonu 10 sa 4%.
- Trenutno su u sastavu VM BiH dvije ministricе, u Vladi FBiH je došlo do značajnog porasta broja žena na 25% ministrice, dok je u kantonalnim vladama došlo do smanjenja zastupljenosti žena na ministarskim pozicijama. U Vladi RS ima 25% žena, uključujući premijerku koja vodi Vladu u drugom mandatu. Predsjedavajuća Vijeća naroda RS je takođe je žena. Na poziciji zamjenika premijera Vlade FBiH je žena.

Na **Lokalnim izborima 2016**.¹² za gradonačelnike/načelnice kandidovalo se 6,22% žena i 93,78% muškaraca, a za vijeća/skupštine 41% kandidatkinja i 59% kandidata. Kada su u pitanju nacionalne manjine ovjereno je 18 imena žena i 125 imena muškaraca. Na Lokalnim izborima 2016. žene su činile 49% glasačkog tijela. Rezultati ovih izbora ukazuju na blago povećanje broja izabranih žena. Prema podacima CIK BiH, 6 žena (4,3% je izabrano za načelnice (5 načelnica u RS, 1 načelnica FBiH), dok je 2012. godine taj procenat iznosio 3,6%.. Udio žena u sastavu vijeća/skupštine je 18.34% žena, što predstavlja blago povećanje participacije žena u odnosu na Lokalne izbore 2012. kada je ovaj procenat iznosio 17.1%.

Podaci o **učešću u pravosuđu** iz 2016. pokazuju da je zastupljenost žena u sudovima oko 64%, a u tužilaštvima 51%. Na višim pozicijama, predsjednika sudova i glavnih tužilaca,

¹¹ Podaci Centralne izborne komisije BiH

¹² Podaci Centralne izborne komisije BiH

zastupljenost žena je od 43%, što je povećanje žena u strukturi rukovodilaca pravosudnih institucija BiH u odnosu na prethodni izvještajni period. Predsjednice sudova, dominantne su u kantonalnim sudovima 80%, a od 9 rukovodećih pozicija, žene čine 33%, i to kao v.d. glavne tužiteljice i dvije glavne tužiteljice u okružnim tužilaštvima.

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH (MVP BiH) za izvještajni period 2015/2016. godine u **diplomatsko-konzularnoj mreži** bilo je zastupljeno 11 ili oko 23% žena ambasadorica, jedna generalna konzulica (ili 17%), i dvije žene (ili 40%) šefice stalnih misija. Analizom dostupnih podataka utvrđeno je da je u periodu od 2013-2016. godine broj ambasadorica bio povećan sa 6 na 11, što je bilo procentualno povećanje za oko 8%. Međutim, prema najsvježijim podacima iz 2017. godine broj ambasadorica je smanjen na 7. Nadalje, broj žena državnih službenica sa diplomatskim statusom je, u principu, veći od broja muškaraca.

U **pregovaračkim delegacijama BiH** iz nadležnosti MS BiH radi zaključivanja međunarodnih dokumenata o policijskoj saradnji, readmisiji, zaštiti tajnih podataka, zaštiti i spašavanju, žene su zastupljene u procentu od 34%. MS BiH nastoji da obezbijedi ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena u ovim delegacijama, što pokazuje podatak da se u sastavu svake pregovaračke delegacije nalazi najmanje jedna žena, dok je u sporazumima/protokolima o readmisiji paritet, tj. podjednaka zastupljenost žena i muškaraca.

Primjena postojećih zakonskih odredbi kao što su kvota od 40% (član 4.19. Izbornog zakona BiH, ili član 20. ZoRS-a), dovela je do određenog napretka, ali potrebno je uključivanje dodatnih afirmativnih mjera koje bi rezultirale konkretnim povećanjem broja žena na mjestima donošenja odluka.

3.1.2. Učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama

Provođenjem sveobuhvatnih strateških mjera AP UNSCR 1325 kreirano je povoljnije okruženje za povećanje **učesća žena u vojnim i policijskim snagama**, iako je to povećanje i dalje najuočljivije na nižim pozicijama i činovima. U Ministarstvu odbrane BiH (MO BiH) zaposleno je 38% žena (2% povećanje u odnosu na 2013. god.), a u Oružanim snagama BiH (OS BiH) zastupljeno je 6,8% žena (1,8% povećanje u odnosu na 2010. i samo 0,2% u odnosu na 2013.), dok je 24% žena civilnih lica i 5,5% žena vojnih lica (1% u odnosu na 2013.god.).

MO BiH uspješno provodi mjeru da se prilikom prijema kandidata u OS BiH, od ukupnog broja primljenih kandidata primi 10% žena, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspješnosti. Tome u prilog ide činjenica o evidentnom povećanju interesa osoba ženskog spola za prijem u OS BiH, što ilustruje podatak¹³ da su se 2008. godine na oglas prijavile samo 23, a na oglas 2014. godine čak 595 kandidatkinja.

- Od ukupno 2693 prijavljenih kandidata u 2014. godini, bila je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javni konkurs za prijem oficira u OS BiH od ukupno prijavljenih 369 kandidata bilo je 76 žena (nešto više od 20%). Prema podacima iz 2016. godine na javni oglas za prijem vojnika od ukupnog broja prijavljenih bilo je 9.9 % žena. Od ukupnog broja prijavljenih na konkurs za prijem oficira prijavilo se 20,59% žena, a na interni oglas za

¹³ Podaci Ministarstva odbrane BiH

podoficire 18,75 % žena. Vojne akademije upisalo je jedanaest osoba ženskog spola ili 14 % od ukupnog broja upisanih.

Postoji trend povećanja **učestća žena na rukovodećim pozicijama u sektorima odbrane i sigurnosti**. Npr. u MO BiH je žena na poziciji ministrice, a tri žene su postavljene na mjesta šefica odsjeka. Trenutno je 22% žena na rukovodećim pozicijama. Međutim, u OS BiH, procenat učestća žena na rukovodećim pozicijama je i dalje veoma nizak (2,5%). Podaci MS BiH o učestću žena na rukovodećim pozicijama u institucijama sektora sigurnosti na svim nivoima vlasti, pokazuju da su žene uglavnom zastupljene na nivou srednjeg menadžmenta, tj. šefica odsjeka/odjela, dok je minimalna zastupljenost na višim rukovodećim pozicijama, npr. pomoćnika ministra/direktora, gdje su samo tri žene. Međutim, u ukupnom broju zaposlenih u MS BiH, agencijama za provođenje zakona u BiH, entitetskim i kantonalnim ministarstvima i policiji BD, zastupljenost žena je u prosjeku 50,5%.

Učestće žena u policijskim snagama¹⁴ na svim nivoima vlasti pokazuje procenat od 7,5% zastupljenosti žena, uglavnom na pozicijama policajki i starijih policajki, inspektorica, mlađih i viših inspektorica. Od ukupnog broja policijskih službenica, 11,3% žena su na pozicijama viših inspektorica, 3,3% žena su samostalne inspektorice, a samo je 0,3% žena glavnih inspektorica.

- U Džavnoj za istrage i zaštitu (SIPA) je zaposleno je 14,64% policijskih službenica, što predstavlja povećanje od oko 1,5% u odnosu na podatke iz 2013. godine, s početka agenciji implementacije AP. U Graničnoj policiji (GP) zastupljenost žena od 7,78% pokazuje povećanje od oko 0,5%. U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH) zaposleno je 38 policijskih službenica ili 5,25%. U Federalnoj upravi policije (FUP) procenat učestće žena od 7,8% se ne mijenja još od 2010. godine. Zastupljenost žena u 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova od 7,3% nešto je povećana (za oko 1%) u odnosu na 2013.godinu. Prema dostupnim podacima procenat policijskih službenica u MUP-u RS se povećao za oko 2% u posljednje tri godine i iznosi 7,8%. U Policiji BD je 4,8% žena, isto koliko je bilo i 2013. godine.

Iako navedeni podaci pokazuju neujednačeno stanje zastupljenosti policijskih službenica u pojedinim policijskim organima, opšti zaključak je da je došlo do neznatnog povećanja učestća žena u policijskim snagama na svim nivoima u BiH koje, u izvještajnom periodu, iznosi u prosjeku oko 1,25%. Žene su, također, podzastupljene na najvišim rukovodećim pozicijama sa višim činovima (oko 1,2%). Posljednjih godina je često naglašavano da je korištenje porodiljskog odsustva razlog za otežano napredovanje u policijskoj karijeri. Naime, kriteriji za sticanje neposredno višeg čina, koji se formalno ne razlikuju za žene i muškarce, zahtijevaju tačno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu, te dostavljanje ocjene u posljednje tri godine. Ukoliko je policijska službenica jednu godinu provela na porodiljskom odsustvu nije u mogućnosti dostaviti tražene ocjene, niti se prijaviti na konkurs. Pojedine policijske agencije, kao što su GP i SIPA, nastoje prevazići ovaj problem tako što uzimaju u obzir zadne tri ocjene (mimo korištenja porodiljskog odsustva), ali to još uvijek nije slučaj u svim policijskim organima. Zbog toga je potrebno i dalje insistirati na izmjenama i dopunama Zakona o policijskim službenicima BiH i relevantnih podzakonskih akata, kako bi se spriječila mogućnost da korištenje porodiljskog odsustva predstavlja otežavajuću okolnost u postupku napredovanja, te na taj način spriječila indirektna diskriminacija na osnovu spola.

Učestće žena u mirovnim misijama je povećano u odnosu početak implementacije AP UNSCR 1325 u BiH.

---

¹⁴ Podaci Ministarstva sigurnosti BiH

- MS BiH koristi afirmativnu mjeru kojom je smanjen broj potrebnih godina radnog iskustva, kao jednog od glavnih kriterija za prijavu za upućivanje u mirovne misije, sa 8 na 5 godina za žene. Korištenje ove afirmativne mjere doprinosi povećanju broja žena u mirovnim misijama UN-a; postotak koji trenutno iznosi 30% povećan za 6% u odnosu na 2014, te za oko 14% u odnosu na 2010.godinu.
- U MO BiH je, također, došlo do značajnijeg povećanja broja žena u ukupnom broju upućenih u mirovne misije. Od 2013. godine procenat učešća žena od 3.5% je povećan na 6.7%. Kontinuiranom povećanju broja žena upućenih u mirovne misije doprinose i redovne petodnevne obuke na temu „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“ koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije podrške miru, OS BiH - PSOTC.

Povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učešće u donošenju odluka je dugoročan proces. Zbog specifičnosti ovih sektora u kojima tradicionalno dominantniju ulogu i zastupljenost imaju muškarci, nije moguće očekivati brz napredak. Potrebno je stvoriti niz preduslova kako bi se ostvarila ravnopravna zastupljenost u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

3.1.3. Kreiranje preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti

Jedan od ključnih sistemskih preduslova za ravnopravno učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka je **usklađivanje zakona, podzakonskih akata, strategija, politika i programa**, iz djelokruga rada nadležnih institucija, sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (ZoRS BiH). Tokom provedbe AP UNSCR 1325 u BiH većina nadležnih institucija je nastojala ispunjavati ovu obavezu propisanu članom 24. ZoRS-a, ali ova praksa nije ujednačena: dok se u nekim institucijama više radilo na usklađivanju ili donošenju novih internih akata, pravila i procedura, u drugim je uvedna redovna praksa dostavljanja zakona i politika na mišljenje ARS BiH/MLJPI i entitetskim gender centrima, a prije upućivanja Vijeću ministara BiH, odnosno entitetskim vladama. Broj akata koji se dostavljaju na mišljenje ARS BiH/MLJPI BiH se povećao oko tri puta u posljednje tri godine. Poseban napredak je postignut u MS BiH, koje redovno traži mišljenje o usaglašenosti sa ZoRS na nacrtu zakona i drugih propisa, strategija, akcionih planova i programa iz svoje nadležnosti, pri čemu su sve sugestije ARS BiH/MLJPI BiH uvrštene.

Nadalje, u većini nadležnih institucija i agencija usvojene su odluke koje dodatno regulišu obavezu usklađivanja propisa sa ZoRS i drugih aktivnosti u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova. Pored već postojećih internih akata, u MO BiH je u postupku donošenja/odobravanja i Politika rodne ravnopravnosti u MO BiH i OS BiH, čiji Prednact je već izrađen, kao i Standardne operativne procedure rodne ravnopravnosti u OS BiH, te Instrukcija o primjeni propisa iz oblasti ostvarivanja prava na porodijsko i roditeljsko odsustvo i regulisanja statusa trudnica u OS BiH.

Iako je postignut napredak u usklađivanju propisa i politika sa ZoRS BiH, te donošenju internih akata za postizanje ravnopravnosti spolova, sistem praćenja efekata primjene uvedenih odredbi unutar pojedinih institucija još uvijek nije sistemski uspostavljen. Potrebno je raditi na uspostavljanju jedinstvenog sistema praćenja koji će primjenjivati sve institucije, kao dio sveukupnog procesa uvođenja, primjene i nadzora nad primjenom principa ravnopravnosti spolova.

Jačanje kapaciteta žena i podizanje svijesti stručne i šire javnosti, uključujući i promotivne aktivnosti su od ključne važnosti za povećanje učešća žena posebno u oblastima u kojima dominiraju muškarci, kao što je odbrana i sigurnost. Pojedine institucije su, u većoj ili manjoj mjeri, nastojale osigurati uslove za stručno usavršavanje žena. Žene su učestvovala u različitim obukama i kursevima, ali je i dalje omjer muškaraca na stručno-specijalističkim obukama namijenjenim profesionalnom usavršavanju u policijskim i vojnim snagama, mnogo veći.

Tokom realizacije AP UNSCR 1325 u BiH provedene su brojne edukativne i promotivne aktivnosti u cilju **podizanja svijesti stručne i šire javnosti** o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova, većeg učešća žena u donošenju odluka u postizanju mira i sigurnosti, te važnosti UN Rezolucije 1325 i svih pratećih rezolucija. Promocija i obuke o ravnopravnosti spolova za uposlenike/ce institucija sektora odbrane i sigurnosti, koje su zastupljene u KO, održane su u okviru različitih inicijativa i projekata ARS BiH, MLJPI, međunarodnih i nevladinih organizacija. One su značajno doprinijele povećanju znanja, ali je važno istaći da je pristup jačanju kapaciteta u prethodne tri godine značajno unaprijeđen. Obuke se sve više planiraju u skladu sa potrebama pojedinih sektora/organizacionih jedinica institucija i uvrštavaju se u redovne planove i programe obuka u institucijama i agencijama.

Tokom provedbe AP UNSCR 1325, ARS BiH/MLJPI, nadležne institucije, nevladine i međunarodne organizacije promovirale su teme vezane za UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ ili kroz ciljane **promotivne aktivnosti, događaje i materijale**, ili kroz uključivanje ovih tema u druge promotivne akcije. Kampanje su bile fokusirane na afirmaciju i promociju vojnog poziva, promociju sudjelovanja žena u policiji, vojsci i mirovnim misijama, te uloge i uticaja žena u političkom i javnom odlučivanju, pogotovo u kontekstu opštih i lokalnih izbora koji su održani u izvještajnom periodu.

Potrebno je ulagati više napora kako bi se uslovi za napredovanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uslovi za učešće na pozicijama donošenja odluka, prilagođavali statusu i potrebama oba spola, te omogućili usklađivanje profesionalnog i porodičnog života. Tome doprinose redovne i povremene obuke u cilju kontinuiranog podizanja svijesti i razumjevanja važnosti primjene standarda ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti. Ojačani su i koriste se stručni kapaciteti unutar nadležnih institucija za dalje prenošenje stečenih znanja i vještina. Primijetan je i porast broja ciljanih promotivnih aktivnosti koje iniciraju i provode nadležne institucije u cilju promocije jednakih mogućnosti i preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti.

3.2. Povećanje stepena ljudske sigurnosti iz perspektive ravnopravnosti spolova

Unaprijeđenju sigurnosti građana i građanki u nekoj državi, može se pristupiti na dva načina: 1) zaštitom nacionalne sigurnosti uz puno poštivanje ljudskih prava i sloboda (što je više u nadležnosti sigurnosnih i odbrambenih struktura) i 2) zaštitom ljudi od svakodnevnih sigurnosnih prijetnji i izazova, što doprinosi i većoj nacionalno sigurnosti (ovo uključuje više aktera i širu zajednicu).

Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti sa aspekta rodne ravnopravnosti, kao strateškog prioriteta AP UNSCR 1325 u BiH, omogućilo je da se sigurnost građana i građanki u BiH sagledava uzimajući u obzir:

- specifičnosti postkonfliktna BiH koje su, u skladu sa UNSCR 1325, prepoznate kao direktna ili indirektna posljedica ratnih zbivanja u BiH kao što su: položaj preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata, opasnosti od miniranih područja, te trgovina osobama;
- prepoznavanje novih sigurnosnih prijetnji i izazova na globalnom nivou, a koje direktno ili indirektno pogađaju BiH i regiju (prirodne katastrofe, izbjeglička kriza, nasilni ekstremizam, i dr.). Rodno-odgovoran pristup navedenim sigurnosnim prijetnjama i izazovima omogućio je pravovremeno, konkretno djelovanje u nedavnim vanrednim i kriznim situacijama u BiH i regiji, kao što su poplave 2014. godine, izbjeglička kriza u regiji, te pokretanja inicijativa za preventivno djelovanje u oblasti nasilnog ekstremizma kao savremene sigurnosne prijetnje.

3.2.1. Trgovina osobama

BiH je i dalje polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za žene, djecu i muškarce žrtve **trgovine osobama**. Ono što pogoduje izvršenju krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima je loša ekonomsko - socijalna situacija. **Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH¹⁵** krivično djelo „Trgovina ljudima“, koje u sebi sadrži elemente iskorištavanja u državi u kojoj žrtva trgovine ljudima nema državljanstvo ili prebivalište, je ostalo u ovom krivičnom zakonu, dok su ostala krivična djela trgovine ljudima obuhvaćena krivičnim zakonima entiteta i BD. Žrtve krivičnog djela iz Krivičnog zakona BiH su lica bez državljanstva BiH ili prebivališta u BiH ili državljanin BiH u inostranstvu. Revidiran je i pooštren kazneni okvir za pojedine oblike krivičnog djela „Međunarodna trgovina ljudima“ iz člana 186. Krivičnog zakona BiH, a što će imati uticaja i na visinu kazni koje se izriču za ovo krivično djelo. Budući da do sada nije bilo izrečenih presuda primjenom nove zakonske definicije, trenutno nije moguće dati konkretne podatke o efektima navedenih zakonskih izmjena na kaznenu politiku. **Krivični zakoni FBiH¹⁶, RS¹⁷ i BD¹⁸** su usklađeni sa **Krivičnim zakonom BiH**.

Podaci iz izvještaja **Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima** koji se odnose na primjena kaznenog zakonodavstva u procesuiranju krivičnih djela trgovine ljudima pokazuju sljedeće:

- Od 2013 do 2015 identificirano 100 potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Sud BiH je u maju 2014. godine potvrdio optužnicu za krivično djelo organizovani kriminal u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. Krivičnog zakona BiH. U ovom slučaju identifikovane su 672 žrtve trgovine ljudima, od toga 652 državljana BiH i 20 stranih državljana (4 Makedonija i 16 Srbija), koji su ranije bili radno eksploatisani u Azerbejdžanu.
- Sud BiH je u periodu od 2011– 2017. godine izrekao jednu pravosnažnu osuđujuću presudu za krivično djelo iz člana 187. Krivičnog zakona BiH (Međunarodno navođenje na prostituciju/Međunarodno vrbovanje radi prostitucije) protiv jednog lica (muškarac). Presuda je donesena 2016. a osuđenom licu je izrečena zatvorska kazna u ukupnom trajanju od 1 godine i 8 mjeseci. Pred Sudom BiH se trenutno vode postupci u dva predmeta protiv ukupno dva lica (dva muškarca) za krivično djelo iz člana 187.

¹⁵ „Službeni glasnik BiH“, broj 40/15

¹⁶ „Službene novine FBiH“, broj 46/16

¹⁷ „Službeni glasnik RS“, broj 67/13

¹⁸ „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 33/13

- U periodu od stupanja na snagu izmjena Krivičnog zakona BiH (2015 - 2017.) Sud BiH nije donio nijednu presudu za krivično djelo iz člana 186. Krivičnog zakona BiH, primjenom nove zakonske definicije. Također, u navedenom periodu nije donesena nijedna presuda ni za novo krivično djelo iz člana 186.a Krivičnog zakona BiH.

Nakon provedbe **Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH i Akcionog plana (2013–2015)**, VM BiH je 2015. godine usvojilo **Akциони plan suprotstavljanju trgovini ljudima u BiH (2016 – 2019)**. Ovaj plan je usmjeren na unapređenje sistema podrške za borbu protiv trgovine ljudima, te efikasno krivično gonjenje trgovine ljudima i povezanih zločina, na prevenciju, efikasnu zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima, te jačanje partnerstva između aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. Multidisciplinarni pristup realizaciji Plana podrazumijeva uključenost svih nadležnih institucija na svim nivoima organizacije vlasti u BiH. VM BiH je usvojilo i **Strategiju u oblasti migracija i azila i Akcioni plan (2016 – 2020)**. Jedan od ciljeva predviđenih u prijedlogu strateškog dokumenta sadrži mjere i aktivnosti usmjerene na smanjenje trgovine ljudima u BiH.

MLJPI BiH i MS BiH izdvajaju sredstva iz redovnih budžeta za **programe podrške žrtvama trgovine osobama**. MLJPI BiH obezbjeđuje sredstva za grantove NVO-ima za direktnu podršku žrtvama trgovine ljudima kroz rehabilitaciju i reintegraciju žena i djevojčica žrtava trgovine ljudima u lokalnim zajednicama. U budžetu MS BiH za 2014. godinu osigurana su i sredstva za smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima i pravna pomoć za strance u Imigracionom centru. Pored toga, realizovani su i brojni projekti u saradnji MS BiH sa međunarodnim i nevladinim organizacijama, posebno sa Mrežom nevladinig organizacija RING¹⁹, usmjereni na jačanje kapaciteta, analize, te unaprjeđenje legislative i procedura za proaktivnu zaštitu žrtava i sprječavanje trgovine ljudima.

U periodu 2014-2017. provedene su brojne **obuke za jačanje kapaciteta i druge aktivnosti za podizanje svijesti o problemu trgovine osobama**, koje su uglavnom finansirale međunarodne organizacije u okviru različitih projekata. Preko 15 obuka i stručnih sastanaka bilo je usmjereno na poboljšanje istraga i rada istražnih timova, povećanje ekspertize pravosudnih institucija, teme vezane za prava žrtava trgovine ljudima, tehnike intervjuiranja (uključujući intervjuiranje djece) i tehnike finansijskih istraga u slučajevima trgovine ljudima, te upravljanje granicom vezano za trgovinu ljudima.

U istom periodu realizovane su brojne **promotivne aktivnosti i kampanje cilju podizanja svijesti o problemu trgovine ljudima**. MS BiH je, 2015. godine, pokrenulo kampanju „Ljudi nemaju cijenu” koja je ukazala na najčešće oblike trgovine osobama u BiH: prosjačenje i trgovina djecom, seksualna eksploatacija i prinudni brak, te trgovina organima i radna eksploatacija. Kampanja je pozvala nadležne institucije i organe na provođenje energičnijih istraga i primjenu sankcija predviđenih Krivičnim zakonom BiH. Također, NVO aktivne u oblasti sprječavanja i borbe protiv trgovine ljudima, posebno članice Mreže RING, intenzivno rade na podizanju svijesti javnosti, a posebno djece i mladih o fenomenu trgovine ljudima, sa naglaskom na problem prosjačenja, te važnost mobilizacije građana, nadležnih institucija, pravosuđa, policije i školstva u zajedničkoj borbi protiv zloupotrebe djece u prosjačenju kao opasnom kriminalu i kršenju ljudskih prava.

---

¹⁹ Mrežu RING za borbu protiv trgovine ljudima čini 11 nevladinih organizacija u BiH.

3.2.2. Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata

Podrška žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom nastoji se ostvariti kroz poboljšanje pravnog okvira i mehanizama za ostvarivanje prava žrtava, te dostupnost kompenzacija i beneficija. Preživjele žrtve uglavnom ne ostvaruju svoja prava na naknadu za pretrpljenu štetu kroz krivični postupak. Sudovi i tužilaštva najčešće preusmjeravaju žrtve na građanske parnice, umjesto da se dosuđivanjem naknade štete bave u krivičnom postupku, u skladu sa postojećim zakonskim osnovom. To dovodi do situacije da se preživjeli odriču svojih osnovnih prava na naknadu, jer postupci ostvarivanja naknade u građanskoj parnici podrazumijevaju otkrivanje njihovih identiteta, koji su često zaštićeni tokom krivičnih postupaka. Pored toga, građanska parnica proizvodi dodatne finansijske troškove koje mnoge žrtve nisu u mogućnosti platiti.

Još uvijek, dakle više od 20 godina nakon rata, nema zvaničnih podataka u vezi sa brojem žena žrtava silovanja i torture. Različiti izvori su saglasni u vezi sa nekoliko važnih tačaka: (1) masovno silovanje obuhvatalo je nekoliko hiljada žrtava; (2) bilo je dosta slučajeva silovanja djevojčica od 7 do 14 godina starosti; (3) silovanje je često počinjeno u prisustvu žrtvinih roditelja/djece i uopšteno žrtva silovanja je silovana od strane nekoliko napadača.

Nadležne institucije, međunarodne i nevladine organizacije u BiH su prethodnih godina provodile aktivnosti i inicijative na definisanju stvarnih potreba preživjelih žrtava, unapređenju pravnog i institucionalnog okvira, te mehanizama za ostvarivanje prava preživjelih uključujući kompenzacije i beneficije koje im pripadaju. Međutim, UN CEDAW Komitet je u zaključnim komentarima i preporukama za BiH iz 2013. godine skrenuo pažnju na sporost u rješavanju većine problema preživjelih žrtava seksualnog nasilja tokom rata u BiH, ukazujući na neusklađenost krivičnog zakonodavstva u BiH sa međunarodnim standardima, te nedovoljno provođenje strategija, akcionih planova i programa usmjerenih na zaštitu preživjelih žrtava i svjedoka

Usklađivanjem postojećeg i donošenjem novog zakonodavstva u skladu sa međunarodnim standardima nastojao se unaprijediti pristup ostvarivanju prava žrtava ratnih zločina seksualnog nasilja i torture, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.

- Usvajene su **izmjene i dopune Krivičnog zakona BiH**²⁰ kojima je definicija seksualnog nasilja kao ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti usklađena sa standardima međunarodnog krivičnog prava i sudskom praksom međunarodnih sudova i tribunala. Ovaj zakon primjenjuje se u svim predmetima ratnih zločina, bez obzira pred kojim pravosudnim organom se postupak vodi.
- Donošenjem **Zakona o dopuni Krivičnog zakona FBiH**²¹ iz 2014. godine, te **Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH**²² iz 2016. godine propisana je definicija krivičnog djela iz mržnje, te odgovarajuće kazne zatvora za kvalificirane oblike kaznenih djela ubojstva, teške tjelesne ozljede i silovanja počinjenih iz mržnje i krivičnog djela oštećenje tuđe stvari. Također, **Krivičnim zakonikom RS**²³ propisane su novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili podsticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja,

²⁰ „Službeni glasnik BiH“, broj 40/15

²¹ „Službene novine Federacije BiH“, br. 76/14

²² „Službene novine Federacije BiH“, broj 46/16

²³ „Službeni glasnik Republike Srpske broj: 64/17

invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina. Sudska praksa i kaznena politika **Apelacionog suda Brčko distrikta BiH** su usklađene sa Krivičnim zakonom BiH i međunarodnim standardima, uključujući pojam silovanja, kao i ratni zločin protiv čovječnosti.

Provođenje državne **Strategije za rad na predmetima ratnih zločina** pomaže u rješavanju predmeta koji uključuju seksualno nasilje tako što osigurava da se teret procesuiranja raspodjeli između pravosuđa na državnom nivou i u entitetima, odnosno u kantonima, ukoliko se radi o Federaciji BiH. Pred Sudom BiH koji je prema Strategije nadležan za procesuiranje najsloženijih predmeta trenutno se vode postupci u određenom broju predmeta iz ove kategorije, dok je značajan broj nezavršenih predmeta još uvijek u fazi istrage pred Tužilaštvom BiH.

- U 2016. godini zabilježen je porast broja završenih predmeta u odnosu na prethodne godine, a što je rezultat značajnog povećanja broja optužnica za ratne zločine sa elementima seksualnog nasilja. O tome svjedoči podatak da je u 2011. godini broj procesuiranih lica iznosio 13, u 2016. godini taj broj se povećao na 22, dok su u februaru 2017. pred Sudom BiH bili u toku krivični postupci u 46 predmeta, u kojima se optuženi terete za krivična djela sa elementima seksualnog nasilja počinjenog u ratu.
- U Tužilaštvu BiH 2016. godine bilo je neriješeno ukupno 181 najsloženijih predmeta ratnih zločina u fazi prijave i 147 predmeta ratnih zločina u fazi istrage. Iste godine pred Sudom BiH vođen je 61 postupak u najsloženijim predmetima ratnih zločina. Od početka rada Suda BiH (2002.godine) pa do kraja 2016. godine pred ovim sudom pravosnažno su okončani postupci protiv ukupno 70 lica (od čega 67 muškaraca i tri žene) za krivična djela ratnog zločina sa elementima seksualnog nasilja počinjenog nad ženama. Od tog ukupnog broja, za 53 lica (51 muškarac i dvije žene) donesene su osuđujuće presude, dok je 17 lica (16 muškaraca i jedna žena) oslobođeno od optužbi. Osuđenim licima izrečene su kazne zatvora/dugotrajnog zatvora u ukupnom trajanju od 695 godina.

Novi **Zakon o programu zaštite svjedoka BiH**²⁴ donesen je 2014. godine s ciljem da se osigura efikasna zaštitu svjedoka prije, tokom i nakon krivičnog postupka, kako bi im se omogućilo slobodno i otvoreno svjedočenje. Zakon se primjenjuje samo u postupcima pred Sudom BiH, te kroz taksativno navođenje krivičnih djela kod čijeg dokazivanja se može primijeniti program zaštite svjedoka. Program se primjenjuje samo prema onim svjedocima koji su zbog svog svjedočenja izloženi ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, njihovu slobodu i imovinu. Odluku da neki svjedok uđe u program zaštite svjedoka donosi posebna Komisija za primjenu programa, koju čine sudija Krivičnog odjeljenja Suda BiH, tužilac Tužilaštva BiH i načelnik Odjeljenja za zaštitu svjedoka Državne agencije za istrage i zaštitu, dok je za organizaciju i provedbu programa zaštite na operativnom nivou zaduženo Odjeljenje za zaštitu svjedoka.

Odjeli za podršku svjedocima uspostavljeni su u: Sudu BiH, Tužiteljstvu BiH, okružnim tužilaštvima i okružnim sudovima u RS, kantonalnim sudovima i tužiteljstvima u FBiH²⁵, te Osnovnom sudu BD BiH. U odjelima za podršku svjedocima zaposleni su psiholozi koji

²⁴ „Službeni glasnik BiH“, broj 36/14

²⁵ Kantonalni sud u Sarajevu (uključuje i Općinski sud), Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu, Kantonalni sud u Novom Travniku, Kantonalno tužiteljstvo SBK, Kantonalni sud i Kantonalno tužiteljstvo u Bihaću, Kantonalno tužiteljstvo HNK/Ž, Mostar (uključuje i Sud), Kantonalni sud u Zenici, Kantonalno tužiteljstvo ZE-DO kantona, Kantonalno tužiteljstvo Tuzlanskog kantona

pružaju psihosocijalnu, informativnu i organizacijsku podršku i pomoć svjedocima prije, tokom i nakon sudskih postupaka (uključujući žrtve ratnih zločina, nasilja u porodici i dr.).

S ciljem stvaranja **mreže za podršku žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina**, seksualnog nasilja i drugih krivičnih djela, u osam od deset kantona u FBiH, potpisani su i protokoli o međusobnoj saradnji nadležnih ministarstava, institucija i nevladinih organizacija u pružanju sveobuhvatne i učinkovite podrške žrtvama i svjedocima u slučajevima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih oblika kaznenih djela. Uspostavljanjem mreža omogućen je bolji pristup informacijama i upoznavanje s koracima, procedurama, te vrstom podrške koju žrtve i svjedoci mogu dobiti od potpisnica Protokola.

MLJPI BiH je izradilo **Prijedlog Programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove obitelji u BiH (2013-2016)**, koji je imao za cilj da osigura mjere za potpunu zaštitu i podršku žrtvama (uključujući psihološku podršku i zdravstvenu zaštitu). Međutim, iako je Program predstavljao sveobuhvatan okvir sa jasnim ulogama svih institucija sistema za rješavanje ove problematike, Vijeće ministara BiH ga nije usvojio jer nije dobio podršku svih nivoa vlasti u BiH. Nadalje, do sada nije usvojena ni **Strategija tranzicijske pravde, niti Zakon o pravima žrtava torture u BiH**, a isti su više puta bili uvršteni u programe rada VM BiH. Pitanja žrtava torture i civilnih žrtava rata u pogledu ostvarivanja jednakog statusa i pristupa pravima i zaštiti se regulišu na nivou entiteta RS i FBiH, te nivou BD BiH i njihov pristup pravima ovisi o mjestu prebivališta. Vlada RS je u 2016. godini predstavila **Prednacrt zakona o žrtvama ratne torture RS**, kojim se namjerava riješiti status i osigurati socijalna pomoć preživjelim, uključujući žene žrtve seksualnog nasilja u ratu. Očekuje se da zakonodavna procedura bude završena tokom 2017. godine.

Na nivou BiH ne postoji integrisani zakon kojim se regulišu **ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija, te pristup žrtava uslugama** bez obzira na prebivalište. Ova pitanja regulisana su na nivou entiteta i Brčko Distrikta. U BiH ne postoji fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi obeštećenja za žrtve krivičnih djela u slučajevima gdje počinitelji nisu u mogućnosti da plate štetu.

- **Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj**²⁶ ne prepoznaje osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje, kao posebnu kategoriju civilne žrtve rata. Prava po ovom zakonu imaju osobe koje su zbog nasilja za vrijeme trajanja rata pretrpjele tjelesna oštećenja od najmanje 60%, uključujući silovanje. Vlada i Narodna skupština RS usvojile su 2015. godine **Informaciju GCRS o nalazima i preporukama studije o položaju srpskih žena žrtava ratnog zločina seksualnog nasilja u BiH**²⁷. Značaj ove Informacije je što je prvi put u najvišem zakonodavnom organu RS razmatrana ova problematika i ukazano na položaj žena žrtava rata, te nedostatke u zakonodavstvu i praksi. Dade su konkretne preporuke za djelovanje nadležnih organa vlasti, koje je usvojila Narodna skupština RS. Osnovano je prvo Udruženja žena žrtava rata u RS, koje sada ima status udruženja od posebnog interesa.
- U Federaciji BiH, prava preživjelih žrtava na materijalnu odštetu se ostvaruju u skladu sa odredbama **Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH**²⁸. Ovaj zakon priznaje status posebne kategorije civilne žrtve rata žrtvama silovanja i seksualnog zlostavljanja i propisuje obavezu da dokažu da su pretrpjeli seksualno nasilje tokom rata, ali ne i dokaz o tjelesnom oštećenju. **Izmjenama i**

²⁶ „Službeni glasnik RS“ broj 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09 i 118/09

²⁷ Zaključak Narodne skupštine Republike Srpske br. 02/1-021-492/15, od 21.04.2015. godine (“Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 32/15).

²⁸ „Službene novine Federacije BiH“, broj 36/09, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16

dopunama ovog Zakona²⁹, koje su usvojene 2016. godine, uvedena je nezavisna stručna komisija zadužena za izdavanje potvrda preživjelima.

- U skladu sa **kantonalnim propisima** osobe koje su preživjele seksualno nasilje se smatraju posebnom kategorijom civilnih žrtava rata, te pored prava na mjesečno lično novčano primanje imaju i ostala prava koja uključuju: zdravstvenu zaštitu, psihološku pomoć, pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, profesionalnoj rehabilitaciji, prekvalifikaciji i dokvalifikaciji, te u nekim kantonima i prioritet u zapošljavanju, prioritetno stambeno zbrinjavanje, te pravnu pomoć.
- Izmjenama i dopunama **Odluke o zaštiti civilnih žrtava rata u BD BiH** iz 2015. godine, ukinuta je ranija diskriminatorna odredba kojom se status preživjelog seksualnog nasilja priznavao samo onima koji su pored dokaza o tjelesnom oštećenju mogli dokazati da je počinitelj pronađen i osuđen. Sadašnje odredbe su manje restriktivne i priznaju psihičku ozljedu kao osnovu za status, ali zahtijevaju potvrdu da je žrtva pretrpjela seksualno nasilje i medicinski dokaz o trajnoj psihičkoj traumi koje izdaje nezavisna stručna komisija. U vrijeme izrade ovog izvještaja, komisija još nije bila počela s radom.
- U oba entitea, civilne žrtve rata, uključujući preživjele ratnog seksualnog nasilja, nastavljaju da se suočavaju sa različitim tretmanom u odnosu na ratne vojne invalide. Ovo se manifestuje u znatno nižim naknadama – često u iznosu od 70% od maksimalne mjesečne naknade za ratne vojne invalide. Ne može se zanemariti i utjecaj stigme na sveukupna nastojanja da se pruži pomoć i podrška preživjelim žrtvama.

Evidentirane su odluke sudova u BiH o dodjeljivanju novčane kompenzacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja u krivičnim postupcima. Međutim, zahtjevi za naknadu nematerijalne štete podliježu zastari, te takvi zahtjevi mogu biti upućeni isključivo prema počiniteljima, a ne prema državi ili entitetima, eliminišući time supsidijarnu odgovornost države za naknadu počinjene štete. Većina žrtava i dalje traži naknadu štete u odvojenim parničnim postupcima pred lokalnim sudovima koji ne primjenjuju iste standarde, niti imaju adekvatne kapacitete za zaštitu svjedoka. Kada traže odštetu pred parničnim sudovima, žrtve podnose sav teret dokazivanja, moraju angažirati advokata i odgovorne su za plaćanje sudskih troškova.

UN agencije u BiH (UNDP, UNFPA, UN WOMEN i IOM) su, u saradnji sa institucijama BiH, entiteta i Brčko distrikta BiH, izradile zajednički program podrške pod nazivom „**Traženje zaštite, podrške i pravde za preživjele žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba u BiH (2014-2017.)**“. Cilj programa je bio unaprjeđenje statusa i položaja svih žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata, uključujući suzbijanje stigme, davanje odštete, rehabilitaciju, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. U okviru programa provedena su i istraživanja „Socijalna i ekonomska prava preživjelih seksualnog nasilja tokom rata u BiH“ i „Stigmatizacija osoba koje su preživjele seksualno nasilje u konfliktu u BiH“. Pokrenuta je izrada zakonskih i podzakonskih rješenja, podržano ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena, te urađene sektorske analize kapaciteta institucija, pružalaca usluga žrtvama, u oblasti zdravstvene, socijalne zaštite, besplatne pravne pomoći, obrazovanja, rada i zapošljavanja. U saradnji entitetskih ministarstava zdravlja i UNFPA izrađeni su resursni paketi za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja u zdravstvenom sektoru u FBiH i RS koji uključuju i postupanje sa žrtvama koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje tokom rata.

Međutim, izvještaji nevladinih organizacija potvrđuju da su potrebe na terenu znatno veće nego što je to realno moguće provesti, jer postoji niz prepreka za pružanje pomoći i podrške.

²⁹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 45/16

Veliki broj žrtava živi u udaljenim zajednicama i nisu u mogućnosti redovno dolaziti na tretman i tražiti ostvarivanje svojih prava.

Nevladine organizacije u BiH kao što su „Vive Žene“ Tuzla, „Medica“ Zenica i druge nevladine organizacije pružaju **psihološku i pravnu podršku žrtvama ratnog silovanja**, seksualnog zlostavljanja i torture. Program podrške obuhvata psihoterapijski tretman, socijalno - pravno savjetovanje, te davanje nalaza i mišljenja za ostvarivanje prava na status civilne žrtve rata. „Fondacija lokalne demokratije“ pruža pravnu pomoć žrtvama i svjedocima prije, tokom i nakon suđenja kao i prilikom regulisanja statusnih pitanja. Psihološka podrška postoji i u okviru Centara za mentalno zdravlje (CMZ), ali kapaciteti CMZ-a su nedovoljni i dostupnost njihovih usluga je ograničena na veće gradove. Važno je naglasiti i činjenicu da još uvijek ima žrtava koje nisu potražile pomoć, te da posebno treba obratiti pažnju na pitanje pristupa i podrške ovoj posebno osjetljivoj kategoriji.

Ostvarivanje prava i zvaničnog statusa za sve preživjele žrtve silovanja i torture podrazumijeva postojanje **multisektorskog pristupa, koordinacije i institucionalnih mreža** podrške na čijem uspostavljanju se radilo u proteklom periodu u okviru različitih inicijativa, programa i projekata. U okviru projekta **„Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve kroz jačanje postojećih i uspostavljanje novih mreža podrške svjedocima u BiH“ (2015-2017.)**, koji finansira Evropska unija, a provode nevladine organizacije „Vive Žene“ Tuzla „Medica“ Zenica, „Udružene žene“ Banja Luka i „ACED“ Banja Luka, formirano je 11 mreža nadležnih institucija i potpisani protokoli o saradnji u kantonima FBiH, regijama RS-a i Brčko distriktu BiH.

Umrežavanjem i koordinacijom ključnih aktera – centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nadležnih općinskih službi, te nadležnih kantonalnih i entitetskih ministarstava se postiže efikasnije provođenje svih praktičnih mjera od strane uključenih institucija i organizacija, a koje su usmjerene na ostvarivanje osnovnih ljudskih prava svih žena žrtava ratnog silovanja i torture.

3.2.3. Smanjenje opasnosti od mina

Opasnost od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata (ESZR) još uvijek predstavlja prepreku stvaranju sigurnog okruženja za građane/ke BiH, održivom povratku, kao i socio-ekonomskom razvoju u lokalnim zajednicama, odnosno opštinama ugroženim minama/ESZR. Aktivnosti na smanjenju opasnosti od mina u okviru provedbe AP UNSCR 1325 u BiH su usmjerene na rodni aspekt u određenim segmentima protuminskog djelovanja, uključujući redukciju i eliminaciju rizika, odnosno smanjenje rizika od mina na prihvatljiv nivo.

Prema posljednjim zvaničnim podacima BHMAL-a, trenutna veličina minski sumnjive površine u BiH iznosi 1.091 km² ili 2,2% u odnosu na ukupnu površinu BiH. Podaci o žrtvama mina se vode u bazi podataka BHMAIS i razvrstavaju se po spolu, vrsti povrede, starosnim grupama i sredstvima koja su izazvala nesreću. Od 1992. godine, od mina/kasetne municije/ESZR stradalo je 8.358 osoba, od čega je 608 žena (9,5%). U poslijeratnom periodu stradalo je ukupno 1735 osoba, od čega je 164 osoba ženskog spola (9,51%) i 249 djece (14%). Od 1996. godine, prilikom obavljanja poslova humanitarnog deminiranja stradala su 123 deminera, od čega 74 smrtno.

U 2014. godini registrovano je osam minskih i 1 deminerska nesreća, pri čemu je stradalo 18 osoba muškog pola, od čega šeset osoba smrtno. U 2015. godini u BiH je registrovana jedna

minska nesreća u kojoj je smrtno stradala jedna osoba muškog spola. Tokom 2016. godine stradalo je 12 osoba, od čega šest osoba smrtno. U 2017. godini je stradalo pet osoba, od čega dvije osobe smrtno, a među povrijeđenima je bila jedna osoba ženskog spola.

I pored znakova minskog upozoravanja, zbog loše ekonomske situacije u zemlji, stanovništvo BiH svjesno ulazi u sumnjive rizične površine zbog prikupljanja ogreva ili sakupljanja sekundarni sirovina. Npr. u 2014. godini, dvije osobe su stradale sakupljajući sekundarne sirovine, osam osoba je stradalo prikupljanjem ogrijevnog drveta, tri osobe su povrijeđene aktiviranjem protiv-tenkovske mine prilikom izvođenja građevinskih radova, a ostala tri lica su povrijeđena od ESZR prilikom rada na privatnim posjedima.

U sklopu aktivnosti upozoravanja na mine tokom 2014. godine, procijenjeno je da je eliminisana minska opasnost za oko 13.000 neposredno ugroženih građana koji će biti korisnici deminirane površine. U okviru II faze implementacije projekta „Land release”, koji se finansira iz sredstava EU (IPA 2011), uključen je dodatni aspekt koji obuhvata prikupljanje novih i provjeru raspoloživih podataka o žrtvama mina. Predstavnicima BHMAC-a su aktivno participirali na radionicama u cilju jačanja subkoordinacije u domenu problematike žrtava mina i drugih osoba sa invaliditetom. Međutim, osim razvrstavanja dijela statistike po spolu, nije bilo pokazatelja, niti inicijativa da se u dokumente BHMAC-a, programe mjera, analize, izvještaje, projekte i aktivnosti **uključi i gender komponenta, odnosno da se istima pristupa uzimajući u obzir različita iskustva, potrebe i interese žena i muškaraca**, bilo da se radi o pomoći žrtvama mina, porodicama stradalih, ili korisnicima deminiranih površina.

Prema dostavljenim informacijama BHMAC-a za potrebe ovog izvještaja, jedan od projekata pomoći žrtvama od mina, pod nazivom: „**Alternativa žrtve je samostalnost**”, koji je implementirala organizacija amputiraca „UDAS“, uključivao je edukativni program za žene žrtve mina i žene nosioce domaćinstva gdje su članovi žrtve mina u cilju sticanja konkurentnosti na tržištu rada.

Povećanje svijesti i kapaciteta za smanjenje rizika od miniranih područja realizuje se kroz kontinuirane aktivnosti upozoravanja na mine sa osnovnim ciljem da kroz edukaciju, informisanje putem medija ili direktnim kontaktom sa rizičnim ciljnim grupama podigne svijest o opasnosti od mina, smanji mogućnost novih nesreća i ukaže na dugoročnost opasnosti od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata (ESZR). Ove aktivnosti provode akreditovane organizacije za protivminsko djelovanje u BiH, uz stručni nadzor BHMAC-a. Postoje podaci o broju i profilu osoba koje su prošle edukaciju; kao što su učenici/e osnovnih i srednjih škola, stanovništvo ruralnih područja, povratnici/e, te osobe koje su posebno izložene riziku: lovci/ribari, skauti, građevinski radnici, šumari i poljoprivrednici. Dostavljeni podaci nisu razvrstani po spolu.

Iako postoji određeni napredak, evidentan je nedostatak rodno razvrstane statistike i analiza u aktivnostima protuminskog djelovanja, što predstavlja jednu od prepreka za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u djelokrug rada BHMAC-a. To upućuje na nedostatak kapaciteta u BHMAC-u, te nedostatak interesovanja i podrške unutar rukovodećih struktura BHMAC-a za provođenje obaveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova BiH. Potrebno je uložiti mnogo više napora na uvođenju rodno odgovornog pristupa aktivnostima smanjenja opasnosti od mina, uključujući socio-ekonomsku reintegraciju žrtava mina u društvo, te podsticanja razvoja i održivog povratka u ugroženim lokalnim zajednicama, što doprinosi stvaranju sigurnijeg okruženja za građane/ke BiH.

3.2.4. Aktuelne sigurnosne prijetnje i izazovi sa aspekta ravnopravnosti spolova

3.2.4.1. Prirodne katastrofe

U svijetu se gotovo svakodnevno dešavaju različite prirodne ili druge nesreće koje pogađaju milione ljudi i rezultiraju brojnim ljudskim žrtvama i razaranjem materijalnih i kulturnih dobara, uništenjem infrastrukture, degradiranjem životne sredine sa velikim štetama po privredu i ekonomiju zemlje i teškim ekonomskim i socijalnim posljedicama. Na području jugoistočne Evrope, kojem pripada i Bosna i Hercegovina, sve češće se dešavaju prirodne i druge nesreće velikih razmjera.

Obaveza integrisanja rodne perspektive u politike i aktivnosti u oblasti prevencije i smanjenja rizika od prirodnih i drugih nesreća utemeljena je i na recentnim međunarodnim dokumentima i to: **Pekiškoj deklaraciji i Platformi za akciju (Cilj K.3.258.II)** prema kojoj se traži od vlada zemalja članica da razvijaju baze podataka razvrstane po spolu, rodne analize politika, te rodno odgovorne sisteme praćenja i izvještavanja u različitim oblastima i temama, među kojima je i uticaj prirodnih katastrofa na žene, „**Hyogo okvirom za akciju**” iz **2005** koji nalaže da *“rodna perspektiva bude integrisana u sve politike, planove i procese donošenja odluka u oblasti upravljanja rizikom od nesreća”*, kao i **UNISDR-ovom „Pekiškom agendom za globalnu akciju na rodno-osjetljivom smanjenju rizika od prirodnih nepogoda“**.

U maju 2014. godine Bosnu i Hercegovinu su zadesile poplave koje su pruzrokovale velike štete u pojedinim dijelovima države. Gender institucionalni mehanizmi u BiH su odmah reagovali na način da ukažu na složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, dječake i djevojčice, te da se gender aspekt uzme u obzir prilikom planiranja i sprovođenja intervencija sprečavanja i otklanjanja posljedica katastrofa. Pri tome je skrenuta pažnja na problem nedovoljnog razumijevanja različitih uloga, potreba, sposobnosti i interesa žena i muškaraca, dječaka i djevočica svih uzrasta, te važnosti ravnopravnog učešća oba spola u sistemu zaštite i spašavanja.

Zbog vanredne situacija, ARS BiH/MLJPI BiH je uspjela iz sredstava FIGAP Programa izvojiti 30.000 KM za **pomoć ženama, djeci i starim osobama u opštinama u BiH** koje su najviše ugrožene poplavama: Doboju, Maglaju i Orašju. Gender centar RS je izradio **Akциони plan za rodnu ravnopravnost u uslovima katastrofa u RS** za period maj-decembar 2014., koji je usvojila Vlada RS. Sve planirane aktivnosti, usmjerene na ublažavanje i saniranje posljedica prirodnih katastrofa na višestruko marginalizovane grupe žena i muškaraca, bile su sprovedene u koordinaciji i saradnji sa nadležnim institucijama, organima lokalne samouprave, uključujući komisije za ravnopravnost spolova u gradovima i opštinama, te ženskim NVO-a. Gender centar Federacije BiH je izradio **Smjernice za interventno djelovanje Vlade FBiH** u uslovima prirodnih katastrofa, kako bi osigurao da interventna reakcija u najvećoj mogućoj mjeri bude rodno senzitivna. U periodu oktobar – decembar 2014. godine, uz podršku Misije OSCE-a u BiH, provedena je **rodno - osjetljiva analiza stanja nakon poplava** u tri od sedam najugroženijih općina FBiH: Žepču, Maglaju i Orašju. Preporuke Analize su ukazale na važnost senzibiliziranja osoblja uključenog u programe rekonstrukcije i oporavka prema ranjivim grupama, kao što su žene na selu, osobe s invaliditetom, starije žene, samohrane majke, Romkinje.

U saradnji Komisije za ostvarivanje ravnopravnosti spolova PD PS BiH i ARS BiH, MLJPI BiH organizovana je u 2015. godine **tematska sjednica „Rod i katastrofe“** tokom koje su

predstavljani rezultati intervencija i analiza gender institucionalnih mehanizama i nevladinih organizacija tokom poplava 2014. godine u BiH. Osnovna poruka je bila rodni pristup ima snagu da unaprijedi odgovor na posljedice katastrofa, jer je upravo neravnopravnost spolova uzrok veće ranjivosti žena u ovim uslovima. Žene pokazuju iznimne vještine i sposobnosti u neposrednom odgovoru na katastrofe, ali su često percipirane kao bespomoćne žrtve, te njihovi kapaciteti ostaju nevidljivi i nedovoljno iskorišteni.

Zbog važnosti i potrebe smanjenja rizika i negativnog uticaja prirodnih ili drugih nesreća, kao jednog od ključnih pitanja sigurnosti, Ministarstvo sigurnosti BiH je izradilo **Program razvoja sistema zaštite i spašavanja na nivou institucija i organa BiH** za petogodišnji period 2018-2022. godine. Primjenom rodno-odgovornog pristupa prilikom kreiranja mjera za smanjenje rizika, zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara u uslovima prirodnih i drugih nesreća, Program prepoznaje činjenicu da u BiH, koja je „pretežno ruralna zemlja sa još uvijek izraženim tradicionalnim pogledima na ekonomsko-društvenu ulogu žene u funkciji očuvanja domaćinstva i zajednice, prirodne i druge nesreće nejednako pogađaju žene i muškarce.“ Ovaj program također naglašava da *“Humanitarna reakcija slijedi nakon što se izvrši analiza i procjena potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti u cjelini, uzimajući u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih utjecaja katastrofa ili sukoba na iste.“*

Program, također, naglašava važnost da svi subjekti na svim nivoima u sistemu zaštite i spašavanja imaju jasnu spoznaju o ukupnim potencijalnim opasnostima koje u vidu prirodnih ili drugih nesreća mogu zadesiti Bosnu i Hercegovinu kao i razrađenu metodologiju djelovanja kada do njih dođe. Blagovremeno i efikasno reagiranje u nesrećama nerijetko zahtijeva uključivanje ne samo institucija i organa Bosne i Hercegovine već i susjednih zemalja, zemalja regije i šire međunarodne zajednice.

Vanredne, ali blagovremene intervencije, uslijed poplava koje su zadesile BiH 2014. godine, predstavljaju primjer dobre prakse pravovremenog djelovanja na uključivanju rodne perspektive u akcije uklanjanja posljedica od poplava. To je inovativan primjer ovog tipa intervencija u regionu. Međutim, može se zaključiti da je u nedostatku regulatornog okvira i manjku ekspertize u oblasti roda i upravljanja katastrofama uticaj ovih intervencija, kada su u pitanju različite potrebe žena i muškaraca, dječaka i djevojčica bio ograničen, te je potrebno nastaviti aktivnosti na jačanju kapaciteta i podizanju svijesti o rodnim aspektima prirodnih katastrofa.

3.2.4.2. Migracije i izbjeglička kriza

Aktuelni ratni sukobi u različitim dijelovima svijeta, nestabilnosti i kršenja ljudskih prava, uključujući rodno zasnovano nasilje i silovanje kao ratno oružje, dovode do toga da sve veći broj muškaraca, žena i djece traži međunarodnu zaštitu u Europskoj uniji. Izbjeglička kriza predstavlja ozbiljan sigurnosni izazov za Evropu u godinama koje dolaze. Odbor Evropskog parlamenta za prava žena i jednakost spolova (FEMA) skrenuo je pažnju na potrebe žena i djece izbjeglica koji pristižu u sve većem broju i čine više od 50% izbjeglica i migranata. Oni su često žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, prostitucije i krijumčara ljudima, a čine i najveći procenat onih koji nestanu tokom prebacivanja u Evropu.

Tokom priliva izbjeglica iz Sirije u Srbiju i Hrvatsku, ARS BiH, MLJPI BiH je tokom 2015. godine ukazivala na posebne potrebe i ranjivost žena i djece tokom migracija, te na važnost ciljanih akcija i mjera njihove zaštite i integracije u društvo. Koordinacioni odbor za praćenje implementacije AP UNSCR 1325 je pokrenuo akciju prikupljanja pomoći namijenjene

sirijskim izbjeglicama na teritoriji Republike Srbije. Koordinacioni odbor je ukazao na činjenicu da migrantska kriza predstavlja novi sigurnosni izazov, posebno za žene i djecu, te da ovom pitanju treba posvetiti pažnju prilikom kreiranja budućih politika i mjera za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“.

Među izbjeglicama se nalaze žene koje putuju same ili sa djecom, ponekad novorođenim bebama, trudnice i dojilje, adolescentkinje, djevojčice bez pratnje, LGBT žene, kao i žene sa invaliditetom. Jedan od razloga za ranjivost tražiteljki azila i žena izbjeglica vezan je za poteškoće sa kojima se često suočavaju u dokazivanju svojih osnova za priznavanje izbjegličkog statusa, jer žene često ne žele da se izjasne da su bile žrtve seksualnog nasilja, ili rodno zasnovanog progona, ili nemaju svijest da su bile žrtve u svojoj zemlji porijekla. Rodno zasnovano nasilje često je posljedica nejednakih rodnih odnosa u zemlji porijekla i često se koristi kao mehanizam za prijetnju od strane muških članova porodice sa kojima žene putuju, ili može biti posljedica prisilnih raseljavanja usled sukoba u zemlji porijekla.

Strategija u oblasti migracija i azila Ministarstva sigurnosti BiH za period 2016-2020, prepoznaje ranjive kategorije i rizične grupe. Potrebno je osigurati rodno odgovoran pristup provedbi aktivnosti strategije, a posebno u aktivnostima i procedurama koje se odnose na identifikaciju, pomoć i zaštitu ranjivih kategorija stranaca, kao i pri definisanju metodologije za prikupljanje podataka i informacija o kriznim situacijama u oblasti imigracija s ciljem blagovremenog informisaja i djelovanja. To će omogućiti i bolje razumijevanje i adresiranje potreba oba spola pri izradi i provedbi plana hitnih mjera djelovanja u slučaju kriznih situacija u oblasti imigracija. Iako se BiH u ovom trenutku ne suočava s povećanim prilivom migranata i izbjeglica, potrebno je nastaviti razvijanje regionalne i međunarodne saradnje, ispunjavanje obaveza u procesu evropskih integracija, te iskorištavanje svih postojećih resursa u cilju blagovremenog odgovora BiH na potencijalnu izbjegličku krizu sa sigurnosnog, ali i humanog aspekta, vodeći računa o različitim potrebama i interesima žena i muškaraca.

3.2.4.3. Nasilni ekstremizam

Pitanje uloga žena u kontekstu nasilnog ekstremizama i terorizma još još uvijek nije dovoljno istraženo područje. Uloga žene je povezana s rodnim predrasudama o njezinoj „prirodnoj“ ulozi majke i kućanice, kao njezinoj većoj sklonosti miru, dijalogu, nenasilju i suradnji. Primjeri u svijetu pokazuju, da upravo tu sliku „miroljubive žene“, odnosno njezinog nenasilnog karaktera, koriste terorističke skupine kako bi regrutirale žene u svoje organizacije.

Ministarstvo sigurnosti u okviru provedbe **Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma (2015-2020)**, uz značajnu potporu OSCE-a, IOM-a, i drugih međunarodnih partnera provodi aktivnosti na jačanju svijesti o prijetnjama od nasilnog ekstremizma i terorizma, s posebnim naglaskom na poduzimanju preventivnih mjera s ciljem sprječavanja radikalizacije u društvu. U protekloj i tekućoj godini je održan veći broj radionica u Bosni i Hercegovini namjenjenih širim društvenim akterima, poput mladih, vjerskih zajednica, nevladinih organizacija, uključujući i ženske nevladine organizacije, akademsku zajednicu itd.

Jedan dio ovih radionica bio je isključivo posvećen rodnim aspektima ove pojave, dok se drugi, značajniji dio odnosio na sveobuhvatan pristup izazovima suzbijanja nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu perspektivu. MS BiH će i u idućem razdoblju poticati veći angažman žena u prevenciji i borbi protiv terorizma. Značajna pozornost će biti posvećena pitanjima zlorabe žena i djece u nasilno ekstremističke i terorističke svrhe. Poseban fokus će biti na reintegraciji žena i djece povratnika s Iračkog i Sirijskog ratišta kao i

na ostvarivanju komunikacije sa ženama koje se nalaze u tzv. zatvorenim radikalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. U tom cilju, MS BiH će pokrenuti odgovarajuće aktivnosti, u suradnji s međunarodnim partnerima, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom i vjerskim zajednicama u BiH.

Delegacija BiH pri Odboru stručnjaka za borbu protiv terorizma Vijeća Europe (CODEXTER) podržala je Izvještaj Izvjestiteljice Vijeća Europe za terorizam i gender pitanja sa prijedlozima da se u iduće dvije godine u prioritetne aktivnosti CODEXTER-a integrira rodna perspektiva kao i da se tokom 2018/19 organizira međunarodna Konferencija Vijeća Europe na tu temu.

O tome govori i posljednja Rezolucija UNSCR 2224, usvojena u oktobru 2015. godine, koja se odnosi na žene, mir i sigurnost sa akcentom na važnost integracije roda/gendera kao transferzalne teme u područjima i djelovanjima UN-a po pitanjima aktualnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput radikalnog ekstremizma i terorizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Ovom Rezolucijom se ukazuje na različite posljedice koje terorizam i nasilni ekstremizam mogu imati na ljudska prava žena i djevojčica, u pogledu njihovog zdravlja, obrazovanja i sudjelovanja u javnom životu, i kako su upravo žene i djevojčice česta meta terorističkih skupina. Osim UN R Rezolucije „2224“ i Akcioni plan Generalnog Tajnika UN-a za prevenciju nasilnog ekstremizma iz 2015. godine zahtijeva, između ostalog, integriranje rodne perspektive u sve aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju nasilnog ekstremizma.

Imajući u vidu navedeno potrebno je nastaviti rad na primjeni sveobuhvatnog pristupa u kontekstu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma i terorizma, koji uključuje i rodnu komponentu. Pri tome je potrebno podržavati aktivnosti građana i organizacija civilnog društva usmjerenih ka prevenciji mržnje i promociji pozitivnih narativa (suprostavljanje nasilnim ekstremističkim narativima isticanjem pozitivnih primjera o društvenim vrijednostima, toleranciji, otvorenosti i mirnom rješavanju konflikata).

3.2.4.4. Malo i lako naoružanje

Konvencija Vijeća Evrope o suzbijanju i sprečavanju nasilja nad ženama i u porodici, koju je Bosna i Hercegovina ratifikovala 07. 11. 2013. godine, u članu 46. "Otežavajuće okolnosti", obavezuje države članice da preduzmu neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da se **upotreba oružja, odnosno prijetnja oružjem (tačka g), smatra jednom od otežavajućih okolnosti prilikom određivanja kazne za krivična djela iz Konvencije**. Također, u članu 51. "Procjena rizika i upravljanje rizikom", Konvencija obavezuje članice da preduzmu neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi osigurale da se prilikom procjene rizika od smrtnosti, ozbiljnosti situacije i rizika od ponavljanja nasilja, uzme u obzir, u svim fazama istrage i primjene zaštitnih mjera, činjenica da **učinioci djela nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom posjeduju vatreno oružje odnosno imaju pristup vatrenom oružju**.

Imajući u vidu uticaj nelegalnog posjedovanja malog oružja i lakog naoružanja na fenomen nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH **dala je sugestije na nacrt revidirane Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u BiH (2013 – 2016)**, u cilju usklađivanja sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova **potrebno je da Strategija eksplicitnije tretira pitanje oružanog nasilja u porodici** na način izložen u ovom mišljenju.

Ministarstvo sigurnosti BiH sudjeluje u programu Mentorstvo za rodnu ravnopravnost koji provodi Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope (SEESAC) sa sjedištem u Beogradu. Program obuhvata individualne (formalne i neformalne) sastanke pomoćnika ministra sigurnosti sa savjetnikom za rodna pitanja SEESAC-a, na kojima se razmatra provođenje definiranih ciljeva **Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini (2016-2020)**, kroz prizmu rodne ravnopravnosti. Poseban naglasak se stavlja na aktivnosti u vezi sa zloupotrebom oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja i različitim efektima koje upotreba malog i lakog oružja (SALW) ima po žene i muškarce. Tokom trajanja Programa mapirat se i razmatrati promjene koje je neophodne izvršiti u zakonodavnom i strateškom okviru kako bi se unaprijedila rodna osjetljivost mjera za kontrolu SALW-a. Ministarstvo sigurnosti je prikupilo podatke od svih nadležnih institucija i agencija, kao doprinos Bosne i Hercegovine, za studiju Rod i malokalibarsko oružje u Jugoistočnoj Evropi, koja sadrži preporuke za djelovanje u ovoj oblasti.

4. Naučene lekcije u periodu implementacije Akcionog plana UNSCR 1325 u BiH (2014.-2017. godine)

Naučene lekcije, dobre prakse i izazovi tokom implementacije AP UNSCR 1325 u BiH definisani su na osnovu nalaza i preporuka nezavisne evaluacije provedene nakon završetka prvog AP, 2013. godine, te na osnovu kontinuirane razmjene iskustava i poređenja sa drugim državama koje donose i provode nacionalne akcione planove za provedbu UN SCR 1325. Dobre prakse BiH često se navode kao primjer uspješnog i inovativnog pristupa primjeni UNSCR 1325. U nastavku Izvještaja slijedi nekoliko ključnih faktora uspjeha i izazova u provedbi AP:

- **Koordinacioni odbor za praćenje provedbe AP UNSCR 1325 postao je ključni akter u mobiliziranju nadležnih institucija** i pojedinaca za implementaciju AP. Razlog tome je dugoročan angažman većine članova i članica KO koji su uključeni u ovaj proces još od 2010. godine kada je izrađen i usvojen prvi AP za BiH. Uspostavljena je konstruktivna saradnja i razmjena znanja između svih institucija zastupljenih u KO i gender institucionalnih mehanizama, posebno ARS BiH, koja rukovodi i koordinira procesom izrade, implementacije i izvještavanja o provedbi AP.
- **Koordinacijska i savjetodavna uloga ARS BiH, MLJPI BiH**, kao nosioca ove javne politike, ističe se kao jedan od faktora uspjeha u odnosu na druge države u kojima je uloga gender institucionalnih mehanizama uglavnom zanemarena. Nosioci nacionalnih akcionih planova su često resorna ministarstva sektora odbrane i sigurnosti koja ne posjeduju dovoljne kapacitete za uvođenje rodni pitanja, što rezultira slabom implementacijom planova.
- Uočeno je da je implementacija AP UNSCR 1325 u BiH **bila učinkovitija u institucijama koje su imale podršku višeg rukovodećeg kadra**. Međutim, veoma je važno istaći i **ulogu pojedinaca** koji su zahvaljujući ličnom, stvarnom opredjeljenju i stručnosti uspjeli inicirati promjene unutar svojih institucija.
- Uvođenje **koncepta ljudske sigurnosti kao jednog od tri strateška cilja AP UNSCR 1325** je omogućilo pokretanje inicijativa na lokalnom nivou s ciljem unaprjeđenja svakodnevne sigurnosti građana i građanki, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. To je otvorilo mogućnost konkretnog i preventivnog djelovanja i u određenim nepredviđenim situacijama ili pojavama koje spadaju u domen sigurnosnog pitanja ili prijetnje (prirodne katastrofe, migracije, nasilni ekstremizam, itd.). Ovim pristupom BiH je napravila važan iskorak u primjeni UNSCR 1325, koji je globalno prepoznat kao dobra praksa, na koju se oslanjaju druge države u regiji i svijetu.
- **Regionalna saradnja** na implementaciji UNSCR 1325 i nacionalnih akcionih planova, pokazala se veoma učinkovitom kroz razmjenu dobrih praksi, iskustava, stručnih i finansijskih resursa sa susjednim zemljama, dakle unutar sličnih povijesnih, kulturnih i društveno – ekonomskih konteksta. Međusobna saradnja između gender institucionalnih mehanizama i institucija sektora sigurnosti zemalja regiona doprinosi procesima pomirenja, jačanja i očuvanja održivog mira i stabilnosti u zemljama koje su u ratnom periodu 1992 - 1995. bile sukobljene strane.
- Konkretni rezultati koje je postigla Bosna i Hercegovina sve su vidljiviji i sve je bolje razumijevanje stručne i šire javnosti o važnosti UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“. **Promocija na međunarodnom nivou** rezultirala je sve većim brojem poziva da se iskustva i prakse BiH predstave i primjene pogotovo u zemljama koje su u procesu

donošenja nacionalnih akcionih planova (poziv za učešće na Akademiji nacionalnih akcionih planova u Beču sa preko 20 zemalja svijeta, te pozivi nadležnih ministarstava Finske, Moldavije i Albanije za podršku izradi Nacionalnog akcionog plana prema strukturi AP UNSCR 1325 u BiH). **Međunarodna razmjena iskustava i praksi** ukazala je na činjenicu da uspjeh ovog Akcionog plana, kao i drugih strateških i akcionih planova u BiH vezanih za ravnopravnost spolova u različitim oblastima, proizilazi iz stvarnog partnerstva gender institucionalnih mehanizama i nadležnih institucija, koje se ogleda u sistemskom pristupu, razmjeni stručnih kapaciteta i učenju jednih od drugih.

- **Plan monitoringa i evaluacije AP UNSCR 1325 (M&E plan)**, koji je izrađen uz podršku Instituta za inkluzivnu sigurnost, poslužio je za operacionalizaciju i nadzor nad provedbom Akcionog plana. Na osnovu M&E plana i postavljenih indikatora izrađeni su tabelarni formati za godišnji operativni plan aktivnosti institucija, te za godišnji izvještaj o postignutim rezultatima. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARS BiH, MLJPI BiH, značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definisanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata. Ovo predstavlja pozitivan primjer praktične primjene M&E plana za učinkovit nadzor nad provođenjem javne politike.
- Nedostatak sredstava iz redovnih budžeta nadležnih institucija predstavlja izazov za provedbu AP UNSCR 1325. Međutim i u ovom segmentu naglašena je važnost uloge ARS BiH, MLJPI BiH, u kontinuiranom nastojanju da se obezbijede sredstva za djelomično finansiranje aktivnosti AP. Također, i druge institucije zastupljene u KO, kao što je MO i MS, nastoje prevazići ovaj problem iznalaženjem dodatnih donatorskih sredstava. Pored sredstava FIGAP programa namijenjenih za podršku implementaciji AP, važno je naglasiti i spremnost međunarodnih organizacija, kao što su UN agencije, OSCE i dr. da podrže određene aktivnosti u skladu sa iskazanim potrebama institucija.

Iako je napredak evidentan, uz brojne primjere dobrih praksi, **izazovi u provedbi AP UNSCR 1325** u BiH i dalje postoje. Već pomenuti **nedostatak finansijskih i ljudskih resursa** predstavlja prepreku za kontinuiranu primjenu principa ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. I dalje je **neujednačen nivo opredijeljenosti, razumijevanja i provedbe principa rodne ravnopravnosti** unutar nadležnih institucija. To u velikoj mjeri zavisi od podrške rukovodstva, ali i nivoa doprinosa i uticaja pojedinih članova i članica KO, te kontakt osoba za rodna pitanja. Ipak, sve je manje institucija u kojima se ravnopravnost spolova percipira samo kao rodno razvrstana statistika i zanemaruje činjenica o izrazito niskom postotku žena na najvišim rukovodećim pozicijama. Sve je veće razumijevanje i prepoznavanje koristi koju žene i muškarci mogu imati ukoliko se primjenjuje rodna perspektiva u radu ministarstava, posebno finansijske i druge dobiti ako se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena na različitim nivoima odlučivanja, u komisijama i odborima, u radnim grupama, pregovaračkim timovima, edukacijama, službenim putovanjima u inostranstvo, itd. Istovremeno, još uvijek je prisutna bojazan u kontekstu mogućih promjena koje mogu narušiti ustaljene pozicije i koristi.

Provedba AP UNSCR 1325 u BiH je od strane nadležnih institucija zastupljenih u KO ocijenjena kao poučan primjer koji pokazuje kako se sveobuhvatnim pristupom i zajedničkim radom mogu rušiti rodni stereotipi i barijere koji još uvijek postoje u institucijama.

5. Struktura Akcionog plana UNSCR 1325 u BiH (2018-2022. god.)

Akциони plan za provedbu UNSCR 1325 u BiH za period 2018-2022, izrađen je oslanjajući se na strukturu prethodnog, tako da su zadržani postojeći strateški ciljevi, te revidirani određeni srednjoročni ciljevi i očekivani rezultati, posebno u Strateškom cilju 2 kako je predstavljeno u tabeli koja slijedi:

RAVNOPRAVNO UČEŠĆE		
STRATEŠKI CILJ 1 Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1 Ključni politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2 Stvorene potrebne pretpostavke za uaprijeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključ. i mjesta donošenja odluka	1.3 Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti
OČEKIVANI REZULTATI		
1.1.1 Politike, zakoni i drugi propisi su usklađeni sa međunarodnim i domaćim standardima za ravnopr. spolova i usvojene konkretne mjere za povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	1.2.1 Omogućena izgradnja kapaciteta žena u cilju većeg sudjelovanja u sektorima odbrane, sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka	1.3.1 Održane obuke za ključne donosiocje odluka, rukovodećih osoba i uposlenika u sektorima odbrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog učešća žena i muškaraca
1.1.2 Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa sa međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	1.2.2 Stvoreni uslovi za unaprijeđenje međusobne saradnje i umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti	1.3.2 Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti učešća žena u donošenju odluka, te odbrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima
ZAŠTITA I PREVENCIJA		
STRATEŠKI CILJ 2 Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
2.1 Smanjena stopa trgovine osobama u BiH	2.2 Poboljšana podrška i pomoć žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge obilike stradanja tokom rata	2.3 Unaprijeđen rodno-odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova
OČEKIVANI REZULTATI		
2.1.1 Primijenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine osobama, posebno ženama i djevojčicama	2.2.1 Poboljšan pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih obilika stradanja tokom rata	2.3.1 Primijenjuju se rodno odgovoran pristup (ili uvedena rodno odgovorna perspektiva) programima i mjerama za smanjenje opasnosti od mina
2.1.2 Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine osobama i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevojčicama	2.2.2 Kompenzacija i beneficije/ rehabilitacija dostupni žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge obilike stradanja tokom rata	2.3.2 Kreirane preventivne mjere i uspostavljeni uslovi za rodno odgovoran pristup aktuelnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/ migranrska kriza)
KOORDINACIJA I PARTNERSTVO		
STRATEŠKI CILJ 3 Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325		
SREDNJOROČNI CILJEVI		
3.1 Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti za provedbu AP UNSCR 1325	3.2 Poboljšana saradnja sa drugim akterima	
OČEKIVANI REZULTATI		
3.1.1 Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, provedbu i praćenje AP UNSCR 1325	3.2.1 Poboljšana saradnja i koordinacija sa organizacijama, civilnog društva, akademskom zajednicom i medijima	
3.1.2 Poboljšani instrumenti za uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti (rodno odgovorne statistike, gender analize, rodno odgovorno budžetiranje)	3.2.2 Poboljšana regionalna i međunarodna saradnja i razmjena informacija o provedbi UNSCR 1325	

6. Monitoring i evaluacija

Osnovni mehanizam praćenja provedbe Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini je **Koordinacioni odbor**, koji se sastoji od članova i članica iz institucija sektora sigurnosti i jedne članice koja predstavlja nevladin sektor u BiH. Koordinacioni odbor se imenuje na period trajanja Akcionog plana.

U skladu sa Poslovnikom o radu, Koordinacioni odbor je, između ostalog, zadužen da:

- a) Razmatra i usvaja godišnje operativne planove za implementaciju Akcionog plana;
- b) Koordinira implementaciju aktivnosti Akcionog plana u nadležnim institucijama, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama;
- c) Razmatra i predlaže Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na usvajanje godišnje izvještaje o implementaciji Akcionog plana;
- d) Prati i druge aktivnosti koje su usmjerene na provođenje UNSCR 1325 u BiH

Djelovanje Koordinacionog odbora za praćenje Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u BiH, prepoznato je i u BiH i u regiji, kao primjer izuzetno dobre prakse djelovanja, zainteresovanosti i saradnje nadležnih institucija u provedbi strateških dokumenata.

Tokom nezavisne procjene provedbe prvog AP UNSCR 1325 uočena potreba za učinkovitijim sistemom monitoringa i evaluacije. Akcioni plan je sadržavao previše indikatora koje je bilo teško pratiti i nadzirati. To je rezultiralo nedostatkom jedinstvenog sistema izvještavanja u nadležnim institucijama. Skoro svi indikatori su bili kvantitativne prirode što onemogućava praćenje progressa u otvarivanju strateških i srednjoročnih ciljeva, te kvalitativnih institucionalnih i uopšte društvenih promjena u postizanju ravnopravnosti spolova u oblastima odbrane i sigurnosti.

Slijedeći preporuke evaluacije izrađen je **Plan monitoringa i evaluacije za drugi AP UNSCR 1325** sa kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima za svaki cilj i očekivani rezultat. Značaj ovog plana je njegova konkretna primjena u praksi. Rukovodeći se postavljenim indikatorima znatno je pojednostavljen i unaprijeđen participatorni proces izrade godišnjih operativnih planova aktivnosti, praćenja provedbe, te godišnjeg izvještavanja. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARS BiH, MLJPI BiH, značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definisanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata, te će biti nastavljen i tokom implementacije AP UNSCR 1325 za period 2018-2022. godine.

7. Riječnik pojmova

- **Rod / Gender**

Odnosi se na društvene razlike između muškaraca i žena. Rod/gender identifikuje društveno, kulturalno, politički i ekonomski određene odnose između žena i muškaraca. Rodni odnosi variraju od mjesta do mjesta, kao i u vremenu; oni se mijenjaju u odnosu na promjenjive okolnosti. Spol, s druge strane, identifikuje biološke razlike između žena i muškaraca, koje ostaju konstantne.

- **Rodno budžetiranje**

Primjena rodne perspektive na finansijske planove i budžetske procese, uzimajući u obzir potrebe i prioritete (različitih grupa) žena i muškaraca, pri čemu se imaju na umu različite uloge koje oni imaju u porodici, na radnom mjestu i u društvu. Za Savjet Evrope, rodno budžetiranje predstavlja primjenu „gender mainstreaming-a“ u budžetskom procesu. To znači rodno zasnovanu procjenu budžeta, ugađivanje rodne perspektive na sve nivoe budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda s ciljem promovisanja rodne ravnopravnosti.

- **Gender mainstreaming**

Proces procjene uticaja koji na žene i muškarce imaju sve planirane aktivnosti, uključujući zakonski okvir, politike i programe, u svim oblastima društvenog djelovanja i na svim nivoima. Gender mainstreaming je strategija pomoću koje se pitanja i iskustva žena i muškaraca pretvaraju u integralni dio izrade, sprovođenja, praćenja i ocjene politika i programa u svim političkim, ekonomskim i društvenim sferama. To se radi na način koji osigurava da žene i muškarci jednako profitiraju, a da se ne podržava neravnopravnost. Konačni cilj maistreaming-a je postizanje rodne ravnopravnosti (definicija Ekonomskog i socijalnog savjeta Ujedinjenih nacija – ECOSOC, juli 1997. godine). Za Vijeće Evrope gender mainstreaming je „(re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija procesa politika, tako da perspektiva rodne ravnopravnosti bude ugrađena u sve politike, na svim nivoima i u svim fazama, od strane aktera koji su uključeni u kreiranje politika“.

- **Diskriminacija na osnovu spola**

Diskriminacija po osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba zasnovano na spolu, zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda.

- **Ljudska (humana) sigurnost**

U posljednjih nekoliko desetljeća smanjena je pojava međudržavnih sukoba, dok se povećao broj pobuna, terorizma i sukoba unutar državnih granica. Promjene u prirodi sukoba traže i promjene u odgovorima na iste. Humana sigurnost je pogled na sigurnost države s osvrtnom na pojedince. Naglašava važnost svakodnevne sigurnosti ljudi uz pomoć poboljšanja javnih službi i programa za smanjenje siromaštva. UN je 1994. godine uveo koncept humane sigurnosti, čije su osnovne komponente „sloboda od straha i sloboda od oskudice“. Stoga su ključna pitanja povezana s humanom sigurnošću lična (fizička) sigurnost, ekonomija, zdravlje, životna sredina i sigurnost zajednice. Unutrašnje osnaživanje poboljšava nacionalnu, regionalnu i globalnu stabilnost što u konačnici dovodi do smanjenja učestalosti sukoba.³⁰

---

³⁰ UNDP 2013, „Izveštaj o razvoju društva 2013 – Uspon juga: Ljudski napredak u svijetu raznolikosti“

- **Izgradnja kapaciteta**

Ciljani trening za poboljšanje znanja i vještina nositelja odgovornosti za učinkovitu provedbu strategija, politika, programa i projekata.

- **Učinak**

Dugoročni učinak (pozitivan ili negativan, namjeran ili slučajan) određene strategije, politike, programa ili projekta na nositelje odgovornosti, kao i na trenutne društvene prilike.³¹

- **Pokazatelji/indikator (kvantitativni i kvalitativni)**

Kvantitativne ili kvalitativne varijable koje omogućavaju jednostavno i pouzdano mjerenje dostignuća i promjena povezanih sa određenom intervencijom, kao i pomoć u procjeni djelovanja organizacije/institucije u odnosu na postavljeni cilj.³²

- **Srednjoročni rezultat**

Vjerovatni ili postignuti učinci programa, politika ili projekta u sredini provedbe.

- **Plan monitoringa i evaluacije**

Strategija za prikupljanje podataka koja osigurava potrebne informacije za učinkovit sistem monitoringa i evulacije. Plan dokumentuje osnovne/početne podatke, projicirane ciljeve, izvore podataka, alate za prikupljanje podataka, te kvantitativne i/ili kvalitativne pokazatelje/indikatora za procjenu napretka u provedbi određene strategije, politike, programa, projekta ili aktivnosti. Plan, također, jasno određuje rokove, nositelje odgovornosti, te način izvjetavanja.

- **Sistem monitoringa i evaluacije**

Metode za prikupljanje podataka, definisanje potrebnih ljudskih resursa, mehanizmi izvještavanja i evaluacije, te tehnologija koja promptno osigurava informacije onima koji provode strategiju, politiku, program ili projekat. Svrha ovih informacija je bolje informiranje ključnih nositelja odgovornosti kako bi se postigli svi zadani ciljevi.³³

- **Rezultat**

Vjerovatni ili postignuti krajnji učinak proizvoda, robe ili usluge kao posljedice određene intervencije.³⁴

---

³¹ Gorgens, Marelize i Jody Zall Zusek, „Making Monitoring and Evaluation Systems Work“, Svjetska banka, Washington, DC: 2009

³² Kusek Jody i Ray Rist, „A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington, DC: 2004.

³³ Gorgens, Marelize and Jody Zall Zusek. Making Monitoring and Evaluation Systems Work. Svjetska banka, Washington, DC: 2009

³⁴ Kusek, Jody and Ray Rist. A Handbook for Development Practitioners: Ten Steps to a Results-Based Monitoring and Evaluation System. Svjetska banka, Washington, DC: 2004

8. Ciljevi i aktivnosti Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u BiH za period 2018.-2022.godine

STRATEŠKI CILJ 1: Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na mjestima donošenja odluka				
Srednjoročni cilj 1.1: Ključni politike, zakoni i drugi propisi omogućavaju povećanje učešća žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
1.1.1 Politike, zakoni i drugi propisi su usklađeni sa međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova i usvojene konkretne mjere za povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka	Nastavak rada na usklađivanju politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa u vojnim i policijskim strukturama sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova, posebno onih koji oni u vezi sa prijemom, napredovanjem u karijeri i usklađivanjem profesionalnog i porodičnog života žena u sistemu odbrane i sigurnosti.	Ministarstvo odbrane BiH (MO BiH), Ministarstvo sigurnosti BiH (MS BiH), Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Granična policija BiH (GP), Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT), Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP), Federalna uprava policije (FUP), Policija Brčko distrikta BiH (BD BiH) Partneri: Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS BiH/MLJPI BiH), Gender centar Federacije BiH (GC FBiH)	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Razvijanje instrumenata za praćenje i izvještavanje o provedbi usklađenih propisa (od strane institucija koje donose, provode i nadgledaju usklađene propise)	MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	2018-2019.	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Analiza i identifikiranje prepreka (vidljivih i prikriivenih) za veće sudjelovanje i napredovanje žena u sistemu odbrane i sigurnosti, uključujući i pozicije donošenja odluka (ispitati razloge koji direktno utiču na zapošljavanje/regrutovanje žena i vođenje karijere)	MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Kreiranje i donošenje posebnih, afirmativnih mjera u cilju otklanjanja postojećih prepreka za veće sudjelovanje žena i sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i mjesta donošenja odluka (kvote, preporuke, smjernice, kriteriji, institucionalni programi mjera i dr.).	MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

1.1.2 Povećani kapaciteti za usklađivanje politika, zakona i drugih propisa sa međunarodnim i domaćim standardima za ravnopravnost spolova, te donošenje posebnih, afirmativnih mjera	Analiza primjene usklađenih politika, zakona, podzakonskih akata i drugih propisa, te donesenih afirmativnih mjera, sa preporukama za unaprjeđenje	ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH	2019. 2022.	Donatorska sredstva
	Provođenje kontinuiranih obuka državnih službenika/ca o usklađivanju zakona i internih propisa sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH (u skladu sa Programom rada ADS BiH)	Agencija za državnu službu BiH (ADS BiH) Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Organizovanje kontinuiranih obuka za osoblje koje radi na pripremi novih i usklađivanju postojećih politika, zakona i drugih propisa, te predlaganju i kreiranju afirmativnih mjera u sektorima odbrane i sigurnosti	ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH	Na godišnjem novou	Budžetska sredstva, nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 1.2: Stvorene potrebne pretpostavke za uaprijeđenje položaja i napredovanje žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
1.2.1 Omogućena izgradnja kapaciteta žena u cilju većeg sudjelovanja u sektorima odbrane, sigurnosti, te na pozicijama donošenja odluka	Organizovanje obuka za razvijanje liderskih kapaciteta žena za učešće u procesima donošenja odluka	ARS BiH/MLJPI BiH , GC FBiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	2019. 2021.	Donatorska sredstva
	Poduzimanje neophodnih mjera za stvaranje jednakih mogućnosti u praksi za školovanje, zapošljavanje, stručno usavršavanje, vođenje karijera i napredovanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i vojno diplomatska predstavništva.	MO BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
1.2.2 Stvoreni uslovi za unaprijeđenje međusobne saradnje i umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti	Podrška radu Mreže žena policajaca (edukativne, promotivne i zagovaračke aktivnosti u cilju poboljšanja položaja žena u policijskim strukturama)	ARS BiH/MLJPI BiH, MS BiH, GC FBiH, FMUP-FUP Partneri: Udruženje „Mreža žena policajaca“ i druge NVOe, međunarodne organizacije	2018. 2021.	Donatorska sredstva
	Iniciranje daljeg umrežavanja žena u sistemu odbrane i sigurnosti, unaprijeđenja uzajamne saradnje, razmjene iskustava i pozitivnih praksi	MS BiH, MO BiH, FMUP-FUP Partneri: Udruženje „Mreža žena policajaca“ i druge NVOe ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija

Srednjoročni cilj 1.3: Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i očuvanju mira i sigurnosti				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
1.3.1 Održane obuke za ključne donosiocice odluka, rukovodeće osobe i uposlenike u sektorima odbrane i sigurnosti o važnosti ravnopravnog učešća žena i muškaraca	Nastavak rada na uvođenju rodne perspektive u programe obuka policijskih službenika/ca, s ciljem povećanja znanja o uvođenju i primjeni principa ravnopravnosti spolova u sektoru sigurnosti.	MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova (AEPTM), FMUP- FUP, Policijska akademija FBiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak uključivanja tema koje se odnose na uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova (napredne obuke) u sve aspekte obuke za pripadnike/ce Oružanih snaga BiH	MO i OS BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVOe, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak uključivanja tema iz UN Rezolucije 1325 i srodnih rezolucija o položaju i ulozi žena u sukobima i postkonfliktnim situacijama, rodno zasnovanom nasilju itd. u preduputne obuke za pripadnike/ce mirovnih misija, kao i diplomatskog osoblja.	MS BiH, MO BiH, MVP BiH Partneri: ARS BiH, GC FBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Uključivanje tema o ravnopravnosti spolova u redovne i vanredne obuke za rukovodeće službenike/ce, posebno u sektorima odbrane i sigurnosti.	ADS BiH, ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: MO BiH, MS BiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Nastavak osnovnih i naprednih obuka za jačanje kapaciteta imenovanih/novoimenovanih kontakt osoba za rodna pitanja u MO i OS BiH, kao i u svim policijskim strukturama na svim nivoima.	MO BiH i OS BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH, NVOe, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	1.3.2 Provedene kampanje za podizanje svijesti javnosti o važnosti učešća žena u donošenju odluka, te odbrambenim, sigurnosnim i mirovnim procesima	Provođenje javne kampanje za promociju punog i ravnopravnog učešća žena u donošenju odluka, posebno u kontekstu opštih izbora 2018.	ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH, parlamentarne komisije za ravnopravnost spolova Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	2018.
Kontinuirano promoviranje vojnog i policijskog poziva s ciljem animiranja većeg broja mladih žena za prijavljivanje na konkurse za prijem u oružane snage i policijsku službu.		MO BiH i OS BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH, NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

	Kontinuirano promoviranje važnosti učešća i doprinosa žena u mirovnim misijama sa posebnim naglaskom na toleranciju i uvažavanju specifičnih potreba žena određenog podneblja.	MO BiH i OS BiH, MS BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GC FBiH, NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Oganizovanje i/ili podrška promotivnim aktivnostima i inicijativama koje zagovaraju aktivno učešće i ulogu žena u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova (terorizam i nasilni ekstremizam, migracije, prirodne katastrofe i duge krizne i vanredne situacije), kao učešća žena u domaćim i međunarodnim pregovorima.	MS BiH, MO i OS BiH, ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

STRATEŠKI CILJ 2: Povećan stepen ljudske sigurnosti kroz prizmu rodne ravnopravnosti

Srednjoročni cilj 2.1: Smanjena stopa trgovine osobama u BiH

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
2.1.1 Primijenjuju se pravni mehanizmi i odgovarajuće mjere za borbu protiv trgovine osobama, posebno ženama i djevojčicama	Kontinuirano nadziranje primjene pravnog okvira i kaznene politike u slučajevima trgovine osobama.	MS BiH, Odsjek za borbu protiv trgovinu osobama Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVOe	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Jačanje mehanizama za ranu identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima s posebnim fokusom na Rome/kinje i druge ranjive kategorije.	MS BiH, Odsjek za borbu protiv trgovinu osobama, Partneri: MLJPI BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH, NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano ažuriranje i unaprijeđenje baze podataka o žrtvama trgovine osobama (razvrstani po spolu, dobi žrtava, državljanstvu)	MS BiH, Odsjek za borbu protiv trgovinu osobama Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVOe	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Podrška programima/projektima za pomoć žrtvama trgovine ljudima u procesu njihove reabilitacije i reintegracije u društvo.	MLJPI BiH, MS BiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

2.1.2 Omogućena izgradnja kapaciteta za suzbijanje i borbu protiv trgovine osobama i podizanje svijesti o problemu trgovine ženama i djevočicama	Nastavak rada na jačanju kapaciteta pravosudnih institucija, policije i drugih subjekata prevencije i zaštite od trgovine osobama, posebno ženama i djevočicama, uključujući i zaštitu svjedoka, te obeštećenja žrtava u krivičnom postupku	MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, AEPTM, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje odgovarajućeg profila i potrebnog broja istražiteljica u timovima za istragu krivičnih djela koja se odnose na trgovinu osobama	MS BiH, SIPA, GP BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak i podrška aktivnostima na podizanju svijesti šire javnosti (posebno djece i mladih, te grupa sa posebni rizikom) o pojavnim oblicima i posljedicama trgovine osobama, uključujući prosjačenje i druge oblike radne eksploatacije	MS BiH, SIPA, GP BiH, FMUP- FUP Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirano promoviranje krimolovca-telefonske linije i elektronskog obrasca za prijavu krivičnih djela sa posebnim akcentom na anonimno prijavljivanje slučajeva trgovine osobama	MS BiH, SIPA, GP BiH, FMUP- FUP Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

Srednjoročni cilj 2.2: Poboljšana podrška i pomoć ženama i djevočicama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
2.2.1 Poboljšan pravni okvir i mehanizmi za ostvarivanje prava preživjelih žrtava seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata	Nastavak rada na usklađivanju postojećih i donošenju novih propisa, politika i programa s ciljem unaprijeđenja pristupa ostvarivanju prava žrtava seksualnog nasilja i torture tokom rata, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.	Ministarstvo pravde BiH (MP BiH),, MLJPI BiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

	Dalje razvijanje i prilagođavanje standarda za podršku svjedocima i žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata (uključujući protokole, odjele za podršku, resursne pakete podrške, smjernice, odluke, uputstva u cilju pružanja psihosocijalne, informativne, proceduralne i organizacione podrške prije, tokom i nakon suđenja, i dr.)	MP BiH, VSTV Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	2018-2019.	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Izdvajanje više reasursa i istražnih kapaciteta za smanjenje broja i rješavanju zaostalih sudskih sporova vezanih za ratne zločine seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja.	MP BiH, VSTV Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
2.2.2 Kompenzacija i beneficije/ rehabilitacija dostupni žrtvama koje su preživjele seksualno nasilje i druge oblike stradanja tokom rata	Podrška ujednačenom modelu za brže i efikasnije ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište (fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi za obeštećenje žrtava)	MLJPI BiH/ARS BiH, GC FBiH, Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	2018-2019.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Kontinuirana podrška jačanju multisektorskog pristupa i koordinacije, te pružanje pomoći za rad mreža podrške, uključujući i jačanje kapaciteta ključnih aktera koji pružaju usluge žrtvama seksualnog nasilja i drugih oblika stradanja tokom rata	MLJPI BiH/ ARS BiH, GC FBiH, Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Podrška programima i projektima za psihosocijalno i ekonomsko osnaživanje žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata	MLJPI BiH/ ARS BiH Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	2018. 2021.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
Srednjoročni cilj 2.3: Unaprijeđen rodno-odgovoran pristup i sistemi podrške u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
2.3.1 Primjenjuje se rodno odgovoran pristup (ili	Provođenje rodne analize o uticaju miniranih područja u BiH na kvalitet života ljudi (uzimajući u obzir različite uloge i potrebe žena i muškaraca, te različit uticaj na jedan i drugi spol)	Centar za uklanjanje mina u BiH (BHMAC) Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVOe	2018.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

uvedena rodno odgovorna perspektiva) programima i mjerama za smanjenje opasnosti od mina	Uključivanje rodne komponente u programe i mjere za deminiranje, uzimajući u obzir različite mogućnosti, uloge i potrebe žena i muškaraca	BHMAC Partneri: NVOe i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Stalno upozoravanje na opasnost od mina, osobito djevojčica i dječaka školskog uzrasta, žena i muškaraca u ruralnim područjima, te posebno ugroženih grupa (planinari, lovci, poljoprivrednici), uzimajući u obzir rodni aspekt problema.	BHMAC Partneri: NVOe i međunarodne organizacije, mediji	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
2.3.2 Kreirane preventivne mjere i uspostavljeni uslovi za rodno odgovoran pristup aktuelnim sigurnosnim prijetnjama i izazovima, te u kriznim i vanrednim situacijama (prirodne katastrofe, nasilni ekstremizam, izbjeglička/migrantska kriza)	Analiza rodnog aspekta aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova kao što je nasilni ekstremizam i terorizam, povećan broj izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedice klimatskih promjena (sa osvrtom na globalni, regionalni i BiH kontekst).	ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: Međunarodne organizacije	2018-2019.	Donatorska sredstva
	Uvođenje rodne perspektive u statističke evidencije, analize, programe i mjere, te izvještaje u oblasti upravljanja rizikom od nesreća/katastrofa.	MS BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osigurati da procjene potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti, koje prethode humanitarnim reakcijama u potencijalnim slučajevima katastrofa, uzimaju u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih uticaja katastrofa na iste.	MS BiH, MO BiH i OS BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osiguranje pravne i psiho-socijalne podrške ženama i djevojčicama, posebno pripadnicama višestruko marginaliziranih grupa, u slučajevima kriznih i vanrednih situacija.	ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: NVO-e, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Osigurati da se prilikom prikupljanja podataka, analiza, izrade i provedbe plana hitnih mjera djelovanja u slučaju kriznih situacija u oblasti imigracija vodi računa o potrebama i interesima ranjivih kategorija, posebno žena i djevočica.	MS BiH, ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

	Osigurati da je rodna perspektiva integrisana u aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju nasilnog ekstremizma, sprečavanje govora mržnje, te promociju dijaloga i nenasilnog rješavanja konflikata (promotivne i edukativne aktivnosti).	MS BiH, ARS BiH/MLJPI BiH, Partneri: NVO-e, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Analiza i preporuke za izmjenu propisa koji regulišu izdavanje dozvola za posjedovanje oružja u cilju suzbijanja i prevencije zloupotrebe malog i lakog oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja (što podrazumijeva stručnu i detaljniju provjeru dokaza o nasilničkom ponašanju lica koja podnose zahtjev).	MS BiH, ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: NVO-e, međunarodne organizacije	2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325

Srednjoročni cilj 3.1: Unaprijeđeni mehanizmi koordinacije i instrumenti provedbe AP UNSCR 1325

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
3.1.1 Ojačani institucionalni mehanizmi za koordinaciju, provedbu i praćenje AP UNSCR 1325	Donošenje Odluke o uspostavljanju Koordinacionog odbora institucija za praćenje AP UNSCR 1325 (2018.-2022.god.)	Vijeće ministara BiH (VM BiH) Predlagač: MLJPI BiH/ARS BiH	2018.	-
	Podrška radu Koordinacionog odbora za praćenje AP UNSCR 1325 (stručna podrška organizacija redovnih sastanaka, i dr.)	ARS BiH/MLJPI BiH Partneri: Međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Revidiranje Plana monitoringa i evaluacije AP UNSCR 1325	Koordinacioni odbor za praćenje AP UNSCR 1325 (KO AP UNSCR 1325) Partner: ARS BiH/MLJPI BiH	2018.	donatorska sredstva
	Izrada i praćenje realizacije godišnjih operativnih planova za provedbu AP UNSCR 1325 u institucijama sektora odbrane i sigurnosti	KO APUNSCR 1325 Partner: ARS BiH/MLJPI BiH	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

	Koordiniranje, izrada i podnošenje VM BiH godišnjih izvještaja o provedbi AP UNSCR 1325, na osnovu informacija od strane institucija zastupljenih u KO AP UNSCR 1325	ARS BiH/MLJPI Partner: KO AP UNSCR 1325	Na godišnjem nivou	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Jačanje pozicija imenovanih kontakt osoba za rodna pitanja u sektorima odbrane i sigurnosti	MO i OS BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
3.1.2 Poboljšani instrumenti za uvođenje i primjenu principa ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti (rodno odgovorne statistike, gender analize, rodno odgovorno budžetiranje)	Pružanje redovne stručne podrške institucijama sektora odbrane sigurnosti provedbi godišnjih operativnih planova za AP UNSCR 1325, te primjeni instrumenata za uvođenju i primjenu principa ravnopravnosti spolova u djelokrugu rada nadležnih institucija	ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Gender analiza provedbe, rezultata i uticaja opštih i lokalnih izbora na zastupljenost i učešće žena u javnom životu i donošenju odluka	ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH Partneri: Centralna izborna komisija (CIK)	2018. 2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Redovno ažuriranje i unaprijeđenje baza podataka razvrstanih po spolu o sudjelovanju u oružanim snagama, policiji i mirovnim misijama (uključujući razvrstavanje po pozicijama i činovima, profesionalnom angažmanu i učešću u donošenju odluka, učešću u stručnom usavršavanju i specijalističkim obukama, nagrađivanju i dr.)	MO i OS BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, Agencija za policijsku podršku BiH, FMUP- FUP, policija BD BiH Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija
	Nastavak rada na uvođenju rodno odgovornog budžetiranja u okviru programskog budžetiranja svih institucija zastupljenih u Koordinacionom odboru	MO i OS BiH, MS BiH, SIPA, GP BiH, DKPT BiH, MVP BiH, Ministarstvo finansija i trezora BiH (MFT BiH), FMUP Partneri: ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija,

Srednjoročni cilj 3.2: Poboljšana saradnja sa drugim akterima				
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac	Rok	Izvor finansiranja
3.2.1 Poboljšana saradnja i koordinacija sa organizacijama, civilnog društva, akademskom zajednicom i medijima	Organizovanje redovitih sastanaka Koordinacionog odbora i NVO koje su potpisale Memorandum o razumijevanju za provedbu AP UNSCR 1325 (Koordinaciona grupa NVO).	ARS BiH/MLJPI BiH Partner: KO AP UNSCR 1325	Najmanje jedanput godišnje	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Redovna razmjena informacija Koordinacione grupe NVO sa drugim nevladinim organizacijama i NVO mrežama.	Koordinaciona grupa NVO Partner: KO AP UNSCR 1325, ARS BiH/MLJPI BiH	Kontinuirano	Sredstva NVOa i donatorska sredstva
	Planiranje i provedba zajedničkih projekata i aktivnosti na provedbi UNSCR 1325 sa nevladinim organizacijama, sa fokusom na podršku lokalizaciji UNSCR 1325 (u saradnji sa savezima opština i gradova).	ARS BiH/ MLJPI BiH, Koordinacioni odbor Partneri: NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, sredstva NVOa, donatorska sredstva
	Podrška većem uključivanju akademske zajednice u promociju i primjenu UNSCR 1325 i pratećih rezolucija, sa posebnim fokusom na pitanja rodne perspektive u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova.	ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH Partneri: NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
	Podrška produkciji medijskih sadržaja u oblasti javnog informisanja o značaju UNSCR 1325 i pratećih rezolucija u izgradnji i očuvanju održivog mira i sigurnosti.	ARS BiH/MLJPI BiH, GCFBiH Partneri: NVO-e i međunarodne organizacije	Kontinuirano	
3.2.3 Poboljšana regionalna i međunarodna saradnja i razmjena informacija o provedbi UNSCR 1325	Organizovanje regionalnih foruma za razmjenu informacija u vezi sa provedbom nacionalnih akcionih planova za implementaciju UNSCR 1325, te u vezi regionalnog aspekta savremenih sigurnosnih prijetnji i izazova.	ARS BiH/MLJPI BiH, KO AP UNSCR 1325 Partneri: Regionalni gender institucionalni mehanizmi, međunarodne organizacije	2018. 2020.	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva
	Sudjelovanje (po pozivu) na regionalnim/međunarodnim događajima (konferencije, okrugli stolovi, javne rasprave, edukativne i promotivne aktivnosti, studentske posjete) koji se odnose na provedbu UNSCR 1325.	ARS BiH/MLJPI BiH, KO AP UNSCR 1325 Partneri: Regionalni gender institucionalni mehanizmi, međunarodne organizacije	Kontinuirano	Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva

	<p>Lobiranje, od strane diplomatskog osoblja, svih relevantnih regionalnih i međunarodnih tijela i organizacija za provedbu UNSCR 1325 (UN, Vijeće Europe, OSCE, NATO i druge)</p>	<p>MVP BiH, ARS BiH/MLJPI BiH</p> <p>Partneri: Međunarodne organizacije</p>	<p>Kontinuirano</p>	<p>Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva</p>
	<p>Planiranje i provedba zajedničkih regionalnih projekata i aktivnosti na provedbi UNSCR 1325 s regionalnim vladama i/ili regionalnim koordinacionim tijelom, kao i međunarodnim organizacijama (jedna od posebno važnih oblasti djelovanja je veće uključivanje i regionalno povezivanje žena, kao i lokalnih zajednica u izgradnji povjerenja za unaprijeđenje sigurnosti i stabilnosti u regionu</p>	<p>ARS BiH/MLJPI BiH, KO AP UNSCR 1325</p> <p>Partneri: Regionalni gender institucionalni mehanizmi, međunarodne organizacije, NVO-e u BiH i regiji</p>	<p>Kontinuirano</p>	<p>Budžetska sredstva nadležnih institucija, donatorska sredstva</p>